

Верховний
Суд

Банкрутство в Україні.
Ключові судові рішення Верховного Суду.
Цікаві факти

35 РОКІВ

ГОСПОДАРЬКА ЮСТИЦІЯ:
ДОСВІД, ДОВІРА, ДІЄВІСТЬ

Ця публікація надрукована за фінансової підтримки Європейського Союзу.
Її зміст є виключною відповідальністю авторів і необов'язково відображає
позицію Європейського Союзу.

Зміст

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ЛАРИСИ РОГАЧ	2
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ОЛЕГА ВАСЬКОВСЬКОГО	3
ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ	4
ЗАГАЛЬНА СТАТИСТИКА.....	7
ІНФОРМАЦІЯ ПРО СУДДІВ МІСЦЕВИХ ТА АПЕЛЯЦІЙНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО	12
КАСАЦІЙНА ІНСТАНЦІЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР	14
КЛЮЧОВІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ У СКЛАДІ СУДОВОЇ ПАЛАТИ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО КАСАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА 2018–2025 РОКИ	21
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	21
II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	25
III. НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	58
IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ	63
ВИКЛАДАЦЬКА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ	72

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні колеги!

Цього року господарські суди України відзначають своє 35-річчя. Це не лише знакова подія для всієї судової системи та правничої спільноти, а й нагода осмислити шлях, який пройшла господарська юстиція, її роль у становленні правової держави та утвердженні верховенства права.

Упродовж усіх цих років господарські суди здійснюють правосуддя у сфері господарських правовідносин, забезпечуючи єдність судової практики, правову визначеність та належний захист прав і законних інтересів учасників процесу.

Особливе місце в цій діяльності посідають справи про банкрутство. Саме господарські суди наділені повноваженнями розглядати такі справи. Ця виключна юрисдикція є свідченням високого рівня спеціалізації господарських судів та усвідомлення законодавцем складності й комплексності процедур банкрутства. Розгляд справ про банкрутство – не лише вирішення спору між боржником і кредиторами. Це складний багаторівневий

процес, у якому поєднуються інтереси бізнесу, громадян, держави і суспільства. Від якості та своєчасності судових рішень у цій сфері залежить збереження економічного потенціалу, стабільність ринку, інвестиційна привабливість держави.

Інститут банкрутства в Україні пройшов значну еволюцію – від перших законодавчих актів до чинного Кодексу України з процедур банкрутства. Господарські суди відіграють ключову роль у формуванні сталої та передбачуваної практики застосування цього законодавства.

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів реструктуризації, підвищення ефективності процедур банкрутства та гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Саме господарські суди через щоденну правозастосовну діяльність сприяють практичному втіленню реформ та імплементації кращих європейських стандартів.

Дякую кожному судді та працівникові апарату господарських судів за професіоналізм, відданість справі та щоденну працю задля зміцнення верховенства права в Україні.

Голова Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
Лариса РОГАЧ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Дорогі друзі!

Цього року виповнюється 35 років із часу створення господарських судів України. За цей період сформувалась професійна й ефективна система господарського правосуддя, яка забезпечує захист прав та законних інтересів учасників процесу і сприяє утвердженню верховенства права в нашій державі.

Господарські суди відіграють ключову роль у вирішенні спорів у економічній сфері, зокрема у питаннях банкрутства, оскільки мають виключну юрисдикцію для розгляду таких справ. Упродовж 35 років судова практика у сфері банкрутства постійно вдосконалювалася, розвиваючи правові механізми, які забезпечують економічну стабільність і підтримують адаптацію законодавства до змін, що відбуваються в національній та міжнародній практиці.

Еволюція законодавства про банкрутство – від перших нормативних актів до сучасного Кодексу України з процедур банкрутства – відображає шлях України до формування ринкової економіки та інтеграції до європейського правового

простору. Запровадження нових інструментів відновлення платоспроможності, посилення ролі суду, імплементація європейських підходів до реструктуризації та захисту прав кредиторів є свідченням послідовного євроінтеграційного курсу нашої держави.

Високий рівень професіоналізму суддів, зокрема в практиці розгляду справ про банкрутство, сприяє формуванню єдиних і послідовних стандартів судової практики, розвитку правової держави та становленню сучасного, збалансованого й стабільного економічного середовища в країні.

Огляд «Банкрутство в Україні. Ключові судові рішення Верховного Суду. Цікаві факти», підготовлений до 35-річчя утворення господарських судів, покликаний не лише узагальнити напрацьований досвід, а й показати, як формувалася сучасна модель банкрутства в Україні – через рішення судів, розвиток правових позицій та професійну взаємодію всіх учасників процесу. У виданні також відображено статистичні дані та приділено увагу освітній і просвітницькій складовій, що є важливою частиною нашої спільної роботи.

Переконаний, що це видання стане корисним і практичним орієнтиром для суддів, арбітражних керуючих, адвокатів, науковців та всіх, хто цікавиться питаннями банкрутства. Водночас воно є своєрідним підсумком і знаком поваги до тих поколінь фахівців, які формували господарську юстицію протягом цих років.

Секретар судової палати
для розгляду справ про банкрутство
Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
Олег ВАСЬКОВСЬКИЙ

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Перший етап: підготовчий

Інститут банкрутства має давню історію, хоча протягом тривалого часу він не мав належного законодавчого закріплення та не визнавався самостійним елементом правової системи. Його становлення й еволюція тісно пов'язані зі змінами соціально-економічної реальності, причому в Україні цей процес відбувався в надзвичайно складних умовах. Попри це, витоки вітчизняного конкурсного права можна відстежити ще у «Руській Правді» – давньокиївській пам'ятці, що свідчить про зародження інституту банкрутства одночасно з формуванням державності та розвитком торговельних відносин.

Початком розбудови системи господарських судів вважається 04 червня 1991 року. Цього дня Верховна Рада УРСР ухвалила Закон «Про арбітражний суд», яким органи державного арбітражу було реорганізовано в систему арбітражних судів, які отримали статус органів державної влади, уповноважених здійснювати правосуддя в господарських відносинах.

Пунктом 1 частини першої статті 6 згаданого Закону (в редакції Закону України від 14 жовтня 1992 року № 2691-XII) до повноважень місцевих господарських судів віднесено вирішення господарських спорів відповідно до їх компетенції **та розгляд справ про банкрутство.**

Закон України від 20 лютого 1997 року № 96/97-ВР «Про внесення змін до Закону України «Про арбітражний суд» у статті 1 Закону України «Про арбітражний суд» закріпив, що **господарський суд є незалежним органом** у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також **у розгляді справ про банкрутство.**

Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституція України створила правову базу, яка забезпечила розвиток судово-правової системи в нашій державі, заклала правові засади утворення касаційної та апеляційної інстанцій, гарантувала незалежність і недоторканність суддів як загальних, так і господарських судів.

У 2001 році було проведено так звану малу судову реформу, яка вирішила цілу низку принципових питань. Зокрема, арбітражні суди перейменовано в господарські, внесено суттєві зміни до Закону України «Про арбітражний суд» і Арбітражного процесуального кодексу України, затверджено триланкову систему господарських судів: місцеві, апеляційні та Вищий арбітражний суд України, який набув статусу Вищого господарського суду України як вищого спеціалізованого суду і касаційної інстанції (Закон України від 21 червня 2001 року № 2538-III «Про внесення змін до Закону України «Про арбітражний суд»).

Окремо варто зазначити, що 01 червня 2002 року втратив чинність Закон України «Про господарські суди» та набрав чинності Закон України «Про судоустрій України», що умовно вважається завершенням першого етапу судової реформи. У цілому це мало позитивний вплив, адже закріплювався статус спеціалізованих судів, затверджувалася триланкова система господарських судів тощо.

Другий етап: зародження інституту банкрутства в Україні

Відлік новітньої історії інституту банкрутства в Україні припав на 1991 рік – період проголошення незалежності та започаткування процесу формування державної політики, спрямованої на

нормативно-правове врегулювання конкурсних відносин в умовах ринкової трансформації.

Першою спробою стало прийняття 14 травня 1992 року Закону України «Про банкрутство», який поклав початок структурного формування нового нормативно-правового комплексу в законодавстві України. Цей Закон складався із 12 статей.

Перша редакція Закону України «Про банкрутство» 1992 року була частиною приватизаційного пакета документів і базувалася на прокредиторській концепції. Це перетворило процедуру банкрутства на інструмент спрощеного переходу прав власності, де домінував механізм ліквідації майна боржника, часто незалежно від реального співвідношення його боргів та активів.

Третій і четвертий етапи: розвиток банкрутства

Знаковим етапом у розвитку галузі стало прийняття Верховною Радою України 30 червня 1999 року Закону № 784-XIV «Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство». Цим нормативним актом Закон «Про банкрутство» було викладено в новій редакції під назвою «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». У преамбулі законодавчого акта було визначено, що цей Закон встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності - боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів. Нова редакція встановила чіткі умови та порядок проведення процедур, спрямованих на відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності, або застосування ліквідаційної процедури для повного чи часткового задоволення вимог кредиторів. Цьому Закону було надано пріоритет над іншими законодавчими актами у сфері регулювання відносин, пов'язаних із банкрутством, за винятком випадків, прямо передбачених у ньому. Цей Закон містив 53 статті.

Прийняття цього Закону ознаменувало новий етап розвитку законодавства щодо інституту банкрутства. Нова концепція змістила акцент на пріоритетність фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання. Завдяки впровадженню процедур санації, мирової угоди та заходів запобігання банкрутству законодавство трансформувалося з інструменту ліквідації у дієвий механізм відновлення платоспроможності. Новим Законом впроваджено логічну і послідовну структуру порівняно з попереднім Законом, запроваджено та розвинуто основи для порушення справи про банкрутство, визначено терміни руху справи, нові судові процедури, компетенцію державного органу з питань банкрутства, введено фігуру арбітражного керуючого тощо.

Згодом з набранням чинності Законом України від 22 грудня 2011 року № 4212-VI Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було викладено в новій редакції.

У цій редакції Закону законодавець надав іншого визначення низці вжитих у ньому термінів. Зокрема, банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Законом також запроваджено нові терміни, як-от: «забезпечені кредитори», «офіційне оприлюднення».

15 грудня 2017 року – офіційна дата початку роботи нового Верховного Суду. Саме із цього часу

в межах системи господарського судочинства розпочав функціонування Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду.

Законом України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що у кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів. Зокрема, у Касаційному господарському суді обов'язково створюється окрема палата для розгляду справ щодо (про) банкрутство (частина шоста статті 37 Закону).

П'ятий етап розвитку державного регулювання у сфері банкрутства

Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ), введений у дію 21 жовтня 2019 року, став першим за часи незалежності комплексним кодифікованим актом, який системно врегулював питання неплатоспроможності. Його прийняття було спрямоване на наближення національного законодавства до європейських стандартів з метою покращення економічного та інвестиційного клімату держави. Кодекс розроблений для підвищення ефективності та прозорості процедур банкрутства. Документ структурно складається з п'яти книг: перша регулює загальні положення і терміни, друга – діяльність арбітражних керуючих, третя – превентивну реструктуризацію, четверта – питання банкрутства юридичних осіб і п'ята – відновлення платоспроможності фізичної особи.

КУзПБ містить низку раціональних новел, які оптимізують процеси та усувають прогалини попереднього законодавства. Цей Кодекс має виражену прокредиторську спрямованість. Він спрощує порядок відкриття провадження у справах про банкрутство, концентрує всі майнові спори за участю боржника в межах однієї справи про банкрутство, уніфікує роботу з активами (зокрема арешт майна боржника, звільнення з податкової застави та скасування обтяжень здійснюються виключно ухвалою суду в межах справи про банкрутство), забезпечує права кредиторів, надаючи їм більше важелів для активної участі в процесі, реформує професійну спільноту: передбачено створення єдиної організації арбітражних керуючих.

Принципово новим для України став інститут відновлення платоспроможності фізичних осіб, який забезпечує громадянам можливість цивілізованого врегулювання боргових зобов'язань та повернення до активного соціально-економічного життя. Розвиток законодавства у сфері банкрутства триває і надалі. 01 січня 2025 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації», яким введено процедуру превентивної реструктуризації, внесено зміни до КУзПБ у частині обмеження прав кредиторів, які є заінтересованими особами, введено можливість звернення стягнення на заставне майно поза межами справи про банкрутство.

ЗАГАЛЬНА СТАТИСТИКА

I. Загальний стан розгляду справ у порядку господарського судочинства (в тому числі справ про банкрутство)

Структура розглянутих справ МГС у 1996-2000 роках

Структура розглянутих справ МГС у 2001-2009 роках

Структура розглянутих справ МГС у 2010-2020 роках

Структура розглянутих справ МГС у 2021-2025 роках

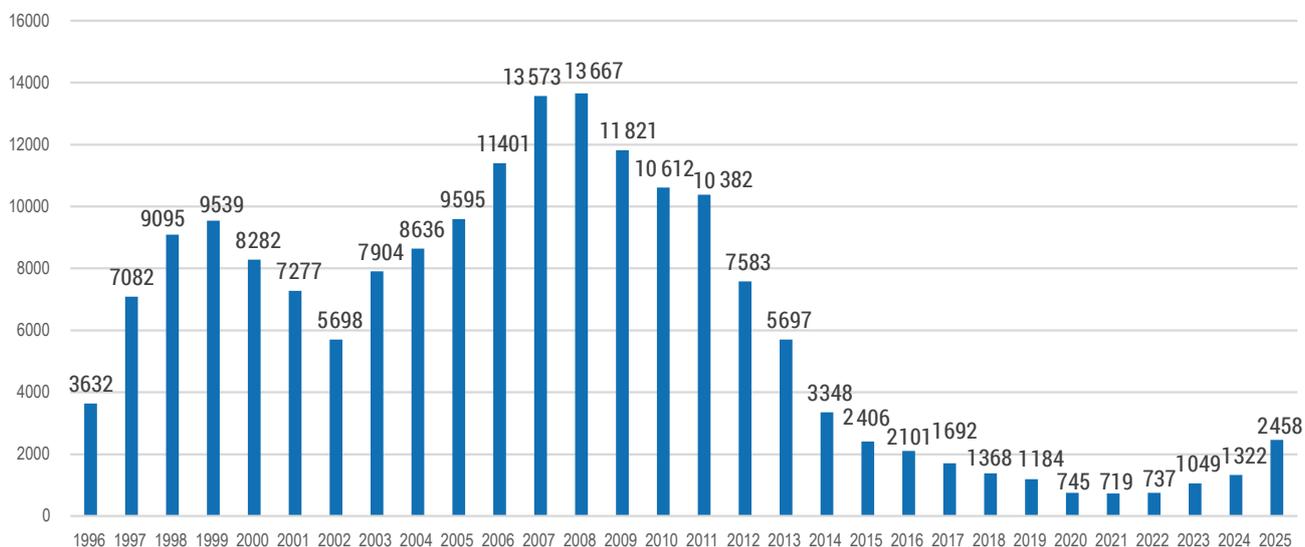

II. Інформація щодо справ про банкрутство (неплатоспроможність), що перебували у провадженні місцевих господарських судів

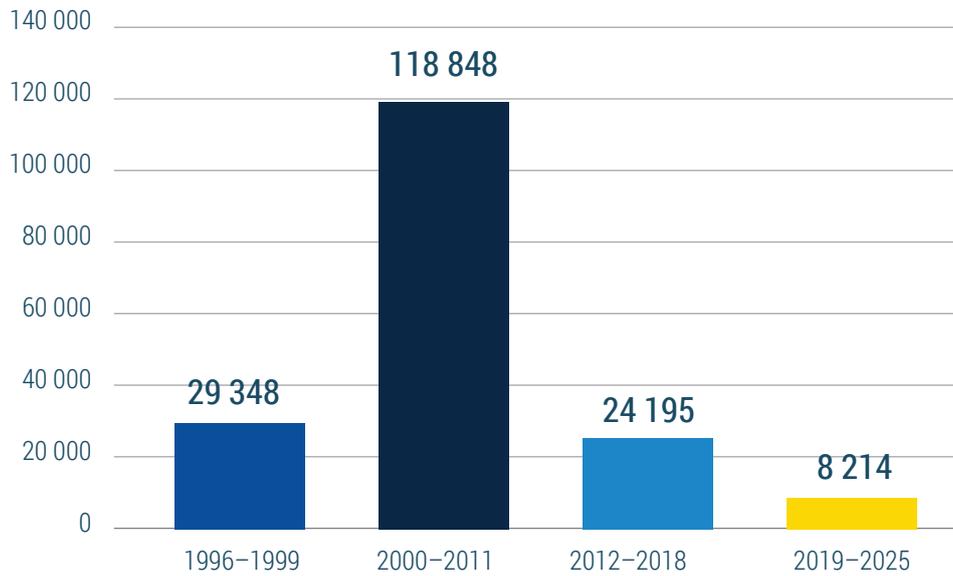
Інформація щодо розгляду справ про банкрутство (неплатоспроможність) у 1996–2024 роках

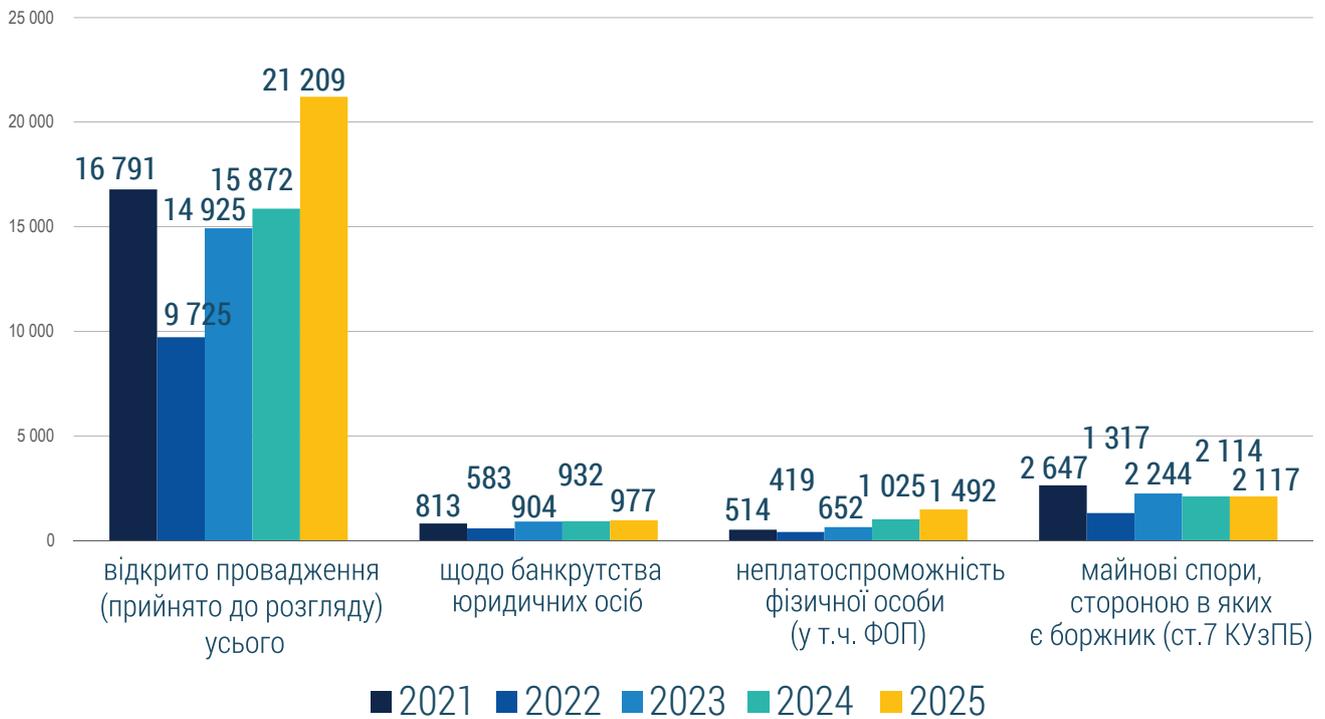
Закрито (припинено) провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможність) МГС у 1996–2025 роках

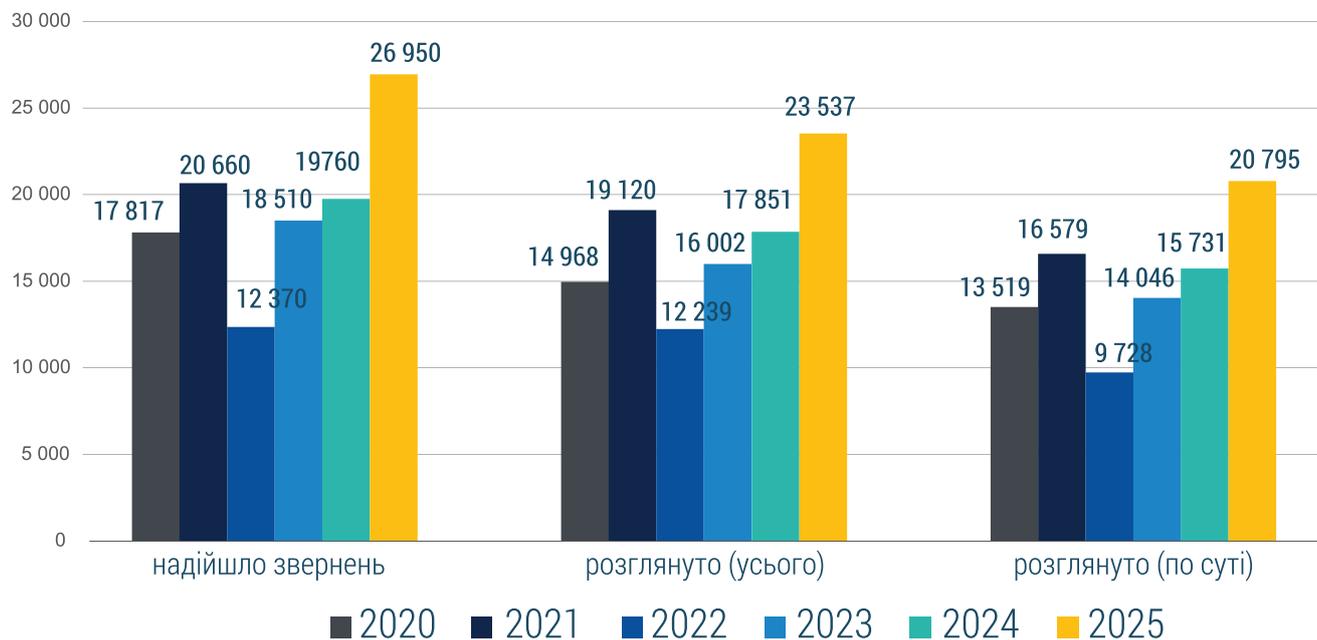
Закрито (припинено) провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможність) МГС у 1996–2025 роках

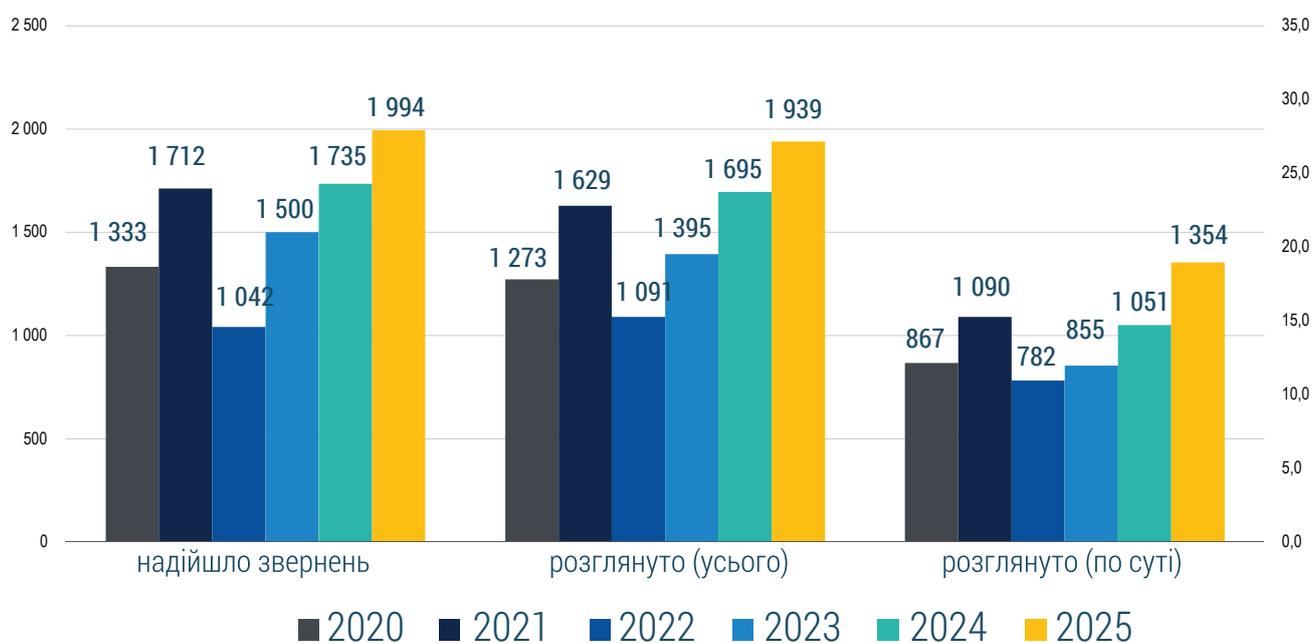
Інформація про відкриття провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможність) МГС

Інформація про розгляд справ про банкрутство (неплатоспроможність) МГС

Інформація про розгляд справ про банкрутство (неплатоспроможність) КГС ВС

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СУДДІВ МІСЦЕВИХ ТА АПЕЛЯЦІЙНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

Загальна кількість суддів у господарських судах, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство становить **209** суддів (з них у місцевих господарських судах – **153** судді, а в апеляційних господарських судах – **56** суддів).

Центральний АГС – 9 суддів	Північний АГС – 7 суддів
ГС Дніпропетровської області – 7 суддів ГС Запорізької області – 4 судді ГС Кіровоградської області – 6 суддів	ГС Київської області – 7 суддів ГС Сумської області – 3 судді ГС Черкаської області – 3 судді ГС Чернігівської області – 4 судді ГС міста Києва – 7 суддів
Західний АГС – 3 судді	Південно-західний АГС – 7 суддів
ГС Івано-Франківської області – 10 суддів ГС Львівської області – 4 судді ГС Тернопільської області – 8 суддів ГС Чернівецької області – 3 судді ГС Закарпатської області – 3 судді	ГС Миколаївської області – 2 судді ГС Одеської області – 9 суддів ГС Херсонської області* * відповідно до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, Верховний Суд розпорядженням від 18.03.2022 № 11/0/9-22 змінив територіальну підсудність судових справ на Господарський суд Одеської області
Північно-західний АГС – 9 суддів	Східний АГС – 21 суддя
ГС Вінницької області – 4 судді ГС Волинської області – 6 суддів ГС Житомирської області – 4 судді ГС Рівненської області – 10 суддів ГС Хмельницької області – 16 суддів	ГС Донецької області – 10 суддів ГС Луганської області – 6 суддів ГС Полтавської області – 3 судді ГС Харківської області – 14 суддів

Портрет суддів, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство

Стать:

97

112

Науковий ступінь:

суддів

71

ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ /
КАНДИДАТ ЮРИДИЧНИХ НАУК

суддів

2

ДОКТОР НАУК

КАСАЦІЙНА ІНСТАНЦІЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

Історія створення судової палати з розгляду справ про банкрутство Вищого господарського суду України

Господарські суди є єдиними судами, що розглядають справи про банкрутство із часу першого прийняття 14 травня 1992 року Закону України «Про банкрутство». Подальші редакції цього Закону суттєво змінили цю інституцію з урахуванням сучасного економічного стану України.

Зважаючи на суттєві особливості практики розгляду справ про банкрутство, необхідність застосування судами норм спеціального законодавства (податкового, вексельного, трудового, корпоративного, банківського тощо) та складність процесуального механізму, правильний, ретельний розгляд такої категорії справ потребував багаторічного суддівського досвіду, високого рівня кваліфікації, професіоналізму.

З метою підвищення ефективності судової процедури розгляду справ про банкрутство, прискорення реструктуризації економіки Президент України підтримав пропозицію Вищого арбітражного суду України про створення у складі судів спеціальних колегій з розгляду справ про банкрутство і видав спеціальний Указ від 21 квітня 1998 року № 333/98.

Відповідно до наказу Голови Вищого господарського суду України від 27 лютого 2003 року № 18 «Про утворення судових палат у Вищому господарському суді України» з 01 березня 2003 року у Вищому господарському суді було утворено судову палату з розгляду справ про банкрутство, яку очолив Тітов М. І.

Тітов М. І.

Надалі, 03 квітня 2005 року, Указом Президента України «Про призначення першого заступника Голови Вищого господарського суду України, голів та заступників голів місцевих господарських судів» першим заступником Голови Вищого господарського суду України був призначений Хандурін Микола Іванович.

Хандурін М. І.

Відповідно до наказу Вищого господарського суду України від 13 квітня 2005 року «Про розподіл обов'язків між керівництвом Вищого господарського суду України» Хандурін М. І. очолив судову палату з розгляду справ про банкрутство.

Згодом, 23 червня 2006 року, Указом Президента України «Про призначення заступника Голови Вищого господарського суду України» заступником Голови Вищого господарського суду України був призначений Шульга Олександр Федорович.

Шульга О. Ф.

З 12 липня 2006 року судову палату з розгляду справ про банкрутство очолював Шульга О. Ф. відповідно до наказу Вищого господарського суду України «Про розподіл обов'язків між керівництвом Вищого господарського суду України».

З прийняттям 07 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» постала об'єктивна необхідність в удосконаленні організаційних та функціональних засад діяльності Вищого господарського суду України.

Відповідно до положень частини четвертої статті 31, частини п'ятої статті 126 зазначеного Закону збори суддів Вищого господарського суду України 15 грудня 2010 року визначили спеціалізацію суддів цього суду, утворили чотири судові палати з розгляду окремих категорій справ, а також призначили

секретарів цих палат. Секретарем третьої судової палати, що спеціалізувалася на розгляді справ щодо банкрутства, зборами суддів було призначено суддю Заріцьку А. О.

16 квітня 2015 року зборами суддів Вищого господарського суду України секретарем третьої судової палати обрано суддю Панову І. Ю.

25 квітня 2017 року зборами суддів Вищого господарського суду України секретарем третьої судової палати обрано суддю Поліщука В. Ю.

03 червня 2015 року, заслухавши інформацію Голови Вищого господарського суду України щодо визначення складу судових палат, персонального складу колегій суддів у складі судових палат і спеціалізацію судових палат та суддів Вищого господарського суду України для розгляду конкретних категорій справ, керуючись частиною четвертою статті 31, частиною п'ятою статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (у редакції Закону України від 12 лютого 2015 року № 192-VIII), збори суддів Вищого господарського суду України затвердили спеціалізацію судових палат для розгляду конкретних категорій справ.

Відповідно до згаданого рішення третя судова палата Вищого господарського суду України розглядала справи про банкрутство та пов'язані з банкрутством. До справ, пов'язаних з банкрутством, належали справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство, в тому числі спори про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; про визнання права власності, витребування майна з чужого незаконного володіння; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника.

28 січня 2016 року зборами суддів Вищого господарського суду України (рішення № 3) було сформовано та затверджено чотири колегії суддів третьої судової палати у такому складі: Жукова Л. В., Панова І. Ю., Погребняк В. Я.; Коваленко В. М., Короткевич О. Є., Поляков Б. М.; Катеринчук Л. Й., Куровський С. В., Ткаченко Н. Г., Білошкап О. В., Поліщук В. Ю., Удовиченко О. С.

19 січня 2013 року набрав чинності Закон України від 22 грудня 2011 року № 4212-VI «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», яким викладено в новій редакції Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Судді третьої судової палати Вищого господарського суду України брали безпосередню участь у розробленні нової редакції Закону.

Крім того, цим Законом на Вищий господарський суд України було покладено функцію з врегулювання питань, пов'язаних з визначенням арбітражного керуючого у справі про банкрутство, його спеціалізації та кваліфікації.

Тож відповідно до статті 114 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», у редакції Закону України від 22 грудня 2011 року № 4212-VI, постановою пленуму Вищого господарського суду України від 15 січня 2013 року № 1 було затверджено погоджене з державним органом з питань банкрутства Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство.

Такий автоматизований порядок з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство було запроваджено в національній правозастосовній практиці вперше.

Метою функціонування зазначеної автоматизованої системи є, зокрема, об'єктивний та неупереджений відбір кандидатів на призначення судом арбітражного керуючого у справі про банкрутство, що здійснюється автоматизованою системою з дотриманням принципів черговості, вірогідності, рівної кількості справ про банкрутство, з урахуванням навантаження кожного арбітражного керуючого та коефіцієнта складності справ, спеціалізації, територіальності, особливостей провадження у справах про банкрутство окремих категорій суб'єктів підприємництва, а також вимог законодавства про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Історія створення судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

30 листопада 2017 року Пленум Верховного Суду прийняв рішення про визначення початку роботи Верховного Суду, а саме 15 грудня 2017 року.

Відповідно до пункту 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 02 січня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 1402-VIII) з дня початку роботи Верховного Суду у складі, визначеному цим Законом, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України припиняють свою діяльність та ліквідуються у встановленому законом порядку.

Статтею 37 Закону № 1402-VIII закріплено, що у складі Верховного Суду діє, зокрема, Касаційний господарський суд. Кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду. У Касаційному господарському суді обов'язково створюється окрема палата для розгляду справ про банкрутство.

Тож рішенням зборів суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 05.12.2017 № 4 утворено судову палату для розгляду справ про банкрутство.

Рішенням зборів суддів від 05 грудня 2017 року № 5 затверджено склад судових палат, персональний склад колегій суддів у складі судових палат та спеціалізацію судових палат та суддів Касаційного господарського суду.

До складу судової палати для розгляду справ про банкрутство увійшли судді Володимир Білоус, Сергій Жуков, Лілія Катеринчук, В'ячеслав Пєсков, Володимир Погребняк, Ніна Ткаченко. Судді судової палати розглядають справи про банкрутство та спори, пов'язані з банкрутством, а також спори, що виникають при укладенні, зміні, розірванні, визнанні недійсними договорів та виконанні господарських зобов'язань та з інших підстав.

15 грудня 2017 року зборами суддів Касаційного господарського суду суддю судової палати для розгляду справ про банкрутство Володимира Погребняка обрано секретарем судової палати.

25 січня 2018 року зборами суддів Касаційного господарського суду суддю Сергія Жукова обрано суддею-спікером судової палати для розгляду справ про банкрутство (рішення № 1).

20 травня 2019 року зборами суддів Касаційного господарського суду прийнято рішення № 6 «Про затвердження складу судових палат, персонального складу постійних колегій суддів у складі судових палат, спеціалізації судових палат та суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду», відповідно до якого до складу судової палати введено суддів Олександра Банаська, Олега Васьковського та Костянтина Огородніка.

Рішенням зборів суддів Касаційного господарського суду від 30 листопада 2020 року № 13 суддю Лілію Катеринчук обрано суддею Великої Палати Верховного Суду строком на три роки з 07 грудня 2020 року.

21 жовтня 2021 року зборами суддів Касаційного господарського суду прийнято рішення № 9 «Про затвердження складу судових палат, персонального складу постійних колегій суддів у складі судових палат, спеціалізації судових палат та суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду», відповідно до якого до складу судової палати введено суддю Валерія Картере.

06 грудня 2021 року зборами суддів судової палати для розгляду справ про банкрутство суддю Ніну Ткаченко обрано секретарем судової палати.

09 січня 2023 року зборами суддів судової палати секретарем судової палати для розгляду справ про банкрутство обрано суддю Олега Васьковського, повноваження якого розпочинаються з 10 січня 2023 року та закінчуються 9 січня 2027 року.

23 лютого 2023 року Вища рада правосуддя звільнила у відставку з посади судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Ніну Ткаченко у зв'язку з поданням нею відповідної заяви згідно зі ст. 126 Конституції України.

Рішенням зборів суддів Касаційного господарського суду від 21 серпня 2023 року № 12 до Великої Палати Верховного Суду обрано суддю Олександра Банаська.

Згідно з рішенням Вищої ради правосуддя від 19 серпня 2025 року № 1735/0/15-25 суддя Володимир Білоус звільнений з посади судді Верховного Суду у зв'язку з поданням заяви про відставку.

Наразі до складу судової палати для розгляду справ про банкрутство входить шість суддів: Олег Васьковський (секретар судової палати), Сергій Жуков, Валерій Картере, Костянтин Огороднік, В'ячеслав Песков, Володимир Погребняк.

Рішенням зборів Касаційного господарського суду від 12 грудня 2025 року № 21 внесено зміни до рішення зборів суддів від 08 січня 2024 року № 1, яким затверджено спеціалізацію судової палати та суддів судової палати для розгляду справ про банкрутство (додаток 3).

Суддям судової палати для розгляду справ про банкрутство визначено таку спеціалізацію:

- справи про банкрутство (неплатоспроможність);
- справи щодо оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів;
- заяви про відвід судді (суддів) у випадку, коли суд дійшов висновку про необґрунтованість заявленого відводу;
- справи у процедурі превентивної реструктуризації.

Чотири судді судової палати мають **науковий ступінь** та учене звання:

Володимир Погребняк – доктор юридичних наук (2021 рік);

Олег Васьковський – кандидат юридичних наук (2004 рік);

Сергій Жуков – кандидат політичних наук (2013 рік) та доктор юридичних наук (2019 рік);

Костянтин Огороднік – кандидат юридичних наук (2015 рік).

КЛЮЧОВІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ У СКЛАДІ СУДОВОЇ ПАЛАТИ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО КАСАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА 2018–2025 РОКИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)

1. Щодо порядку розгляду майнових вимог до боржника, заявлених в позовному провадженні після відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо розгляду справи позовного провадження з майновими (грошовими) вимогами поточного кредитора до боржника

Системний аналіз положень статей 39, 45, 60, 64 КУзПБ свідчить, що судові рішення про задоволення поточних вимог кредитора у справі позовного провадження, що набрало законної сили відповідно до ГПК України, саме по собі не вважається підставою для набуття стягувачем за цим рішенням правомочностей поточного кредитора в ліквідаційній процедурі боржника та внесення відповідних відомостей до реєстру вимог кредиторів, а отже, і для задоволення таких вимог у ліквідаційній процедурі, адже не є результатом визначеного законодавцем процесуального порядку визнання і задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство – ухвалою суду за результатами розгляду заяви кредитора про визнання грошових вимог до боржника в порядку реалізації норм спеціального закону – статей 39, 60 КУзПБ.

Саме тому позивач у справі за позовом з поточними майновими (грошовими) вимогами до боржника, незалежно від стану (стадії) розгляду його позову, або стягувач за судовим рішенням у такій справі для задоволення поточних вимог після визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури мають подати письмову заяву з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, в порядку, визначеному статтею 60 КУзПБ, тобто за власною волею трансформувати позовну вимогу у вимогу поточного кредитора до боржника, що може бути задоволена в ліквідаційній процедурі.

Щодо розгляду справи позовного провадження з майновими вимогами забезпеченого кредитора після відкриття провадження у справі про банкрутство відповідача

Природа майнових вимог до боржника не змінює встановленого статтями 20, 30, 31 ГПК України та статтею 7 КУзПБ обов'язку передачі справ за позовом з такими вимогами за підсудністю господарському суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство відповідача, та імперативно визначеного порядку їх розгляду – по суті спору за правилами ГПК України у позовному провадженні в межах справи про банкрутство, а отже, такі правила поширюються і на відповідні позовні вимоги забезпечених кредиторів до боржника.

Законодавець не встановив обов'язку забезпеченого кредитора подати заяву про визнання грошових вимог, забезпечених заставою майна боржника, для їх задоволення у справі про

банкрутство, проте передбачив для нього можливість подати таку заяву стосовно забезпечених вимог, а також право на заявлення до боржника грошових вимог, які не забезпечені заставою, або в разі відмови від забезпечення, що у цих двох випадках мають бути заявлені кредитором та розглянуті судом за загальними правилами для конкурсних або поточних вимог до боржника.

Тому сам факт подання або неподання забезпеченим кредитором заяви про визнання його грошових вимог до боржника не може вважатися відмовою позивача від розгляду таких вимог у позовному провадженні чи бути підставою для відмови у задоволенні позову з майновими (грошовими) вимогами заставного кредитора до боржника, що за загальним правилом має бути розглянутий в межах справи про банкрутство відповідача в порядку статті 7 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/4455/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010186>.

2. Щодо підсудності розгляду скарг на рішення, дію або бездіяльність осіб, які здійснюють примусове виконання рішення, ухваленого за результатами розгляду майнового спору, до відкриття провадження у справі про банкрутство

Вирішуючи питання, пов'язані з оскарженням рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо примусового виконання (звернення стягнення на кошти та інше майно) за рішеннями у спорах (правовідносинах), стороною яких є боржник у справі про банкрутство і які були вирішені поза межами справи про банкрутство до введення в дію КУзПБ або з інших причин, господарським судам слід урахувати у системному взаємозв'язку статті 339, 340 ГПК України та статтю 7 КУзПБ, керуючись пріоритетом приписів спеціального закону – КУзПБ, а також закріпленими у цьому законі принципами концентрації всіх спорів, стороною яких є боржник, у межах справи про банкрутство та судового контролю у відносинах банкрутства (неплатоспроможності).

Системне тлумачення пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України, статті 7 КУзПБ приводить до висновку, що у межах справи про банкрутство підлягають вирішенню питання судового контролю у виконавчих провадженнях за рішеннями стосовно боржника, виконання яких є можливим шляхом звернення стягнення на кошти чи інше його майно, незалежно від процесуальної форми звернення (скарга, заява, позов) заінтересованої особи щодо здійснення такого контролю.

Повноваження господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо здійснення відповідного судового контролю поширюються і на правовідносини з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) у виконавчому провадженні, що передбачає звернення стягнення на майно боржника або може вплинути іншим чином на майнові активи боржника. Такий контроль має здійснюватися з моменту відкриття виконавчого провадження та до його завершення чи закриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Детальніше з текстом постанови від 13.04.2023 у справі № 910/21981/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111035928>.

3. Щодо визначення територіальної (виключної) підсудності справ за заявами (позовами), поданими у межах справи про банкрутство, відповідачем у яких є центральний орган виконавчої влади

Стаття 7 КУзПБ, по суті, є спеціальною у відносинах неплатоспроможності і розширює (коригує) коло правового регулювання питань, які стосуються як предметної та суб'єктної юрисдикції, так і територіальної (виключної) підсудності (статті 20, 30 ГПК України) спорів у справах про банкрутство. Це очевидно, якщо порівняти пункт 8 частини першої статті 20 ГПК України і частину другу статті 7 КУзПБ, у якій законодавець розширив предметну підсудність майнових спорів у справах про банкрутство: від «вимоги до боржника» до «всі майнові спори, стороною в яких є боржник». Тому з набуттям чинності КУзПБ до господарської юрисдикції віднесено як позовні вимоги до боржника, так і вимоги боржника до інших осіб щодо його майна (майнових прав). Ця норма саме так (тобто відповідно до статті 7 КУзПБ) і застосовується, що відображено в численних судових актах, у тому числі і Верховного Суду.

Правило статті 7 КУзПБ має важливий вплив на судове провадження за участю боржника, щодо якого відкрито справу про банкрутство, оскільки ця норма забезпечує вирішення та досягнення основних завдань, які законодавець заклав для належного вирішення справ про банкрутство.

Мета та завдання розгляду справ позовного провадження, який охоплюється статтею 7 КУзПБ, окрім визначених загальними нормами ГПК України, полягає в тому, що вони повинні перебувати у взаємозв'язку із метою та завданнями, які закладені в основу реалізації судових процедур банкрутства та провадження у справі про банкрутство в цілому. Якщо триває ліквідаційна процедура, то питання наповнення ліквідаційної маси та з'ясування суми кредиторських вимог не може вирішуватися поза межами справи про банкрутство, оскільки є ризики порушення інтересів кредиторів через закриття провадження у справі про банкрутство до завершення вирішення відповідних спорів.

Тому організаційною формою досягнення відповідного взаємозв'язку є запроваджений у статті 7 КУзПБ принцип концентрації, який покликаний спрямувати всі судові провадження щодо боржника у справі про банкрутство відповідно до цілей і завдань, визначених законодавцем у КУзПБ.

Таким чином, частина друга статті 7 КУзПБ містить спеціальне правило, яке прямо вирішує питання територіальної (виключної) підсудності спорів у справах про банкрутство. На відміну від ГПК України, в якому за критерій розгляду справи взято місцезнаходження суду або особи, КУзПБ встановлює самостійний універсальний критерій підсудності справ, стороною в яких є боржник: в межах справи про банкрутство.

Якщо позовні вимоги, зокрема ліквідатора, безпосередньо пов'язані із захистом майна боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, то у визначенні виключної підсудності такого спору пріоритет у застосуванні має не стаття 30 ГПК України як загальна процесуальна норма, а саме стаття 7 КУзПБ, яка є спеціальною.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.06.2023 у справі № 911/4706/15 (911/1626/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111888150>.

4. Щодо розгляду в межах справи про банкрутство справи позовного провадження з вимогами до боржника (яка була відкрита раніше справи про банкрутство) за спором щодо звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом його продажу на прилюдних торгах в межах виконавчого провадження

Позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки не є за своєю суттю зверненням до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, стосовно отримання згоди на реалізацію майна боржника в порядку частини п'ятої статті 41 КУзПБ, а тому задоволення такого позову матиме наслідком недотримання положень частини шостої статті 41 КУзПБ, згідно з якими задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Ураховуючи наведене, слід відступити від висновків про застосування норм права, викладених у постанові ВС від 11.06.2020 у справі № 917/1369/17 щодо можливості задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки за умови, що стосовно іпотекодержателя відкрито провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/20057/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114020700>.

5. Щодо розгляду позову фізичної особи (не підприємця) про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника в разі неможливості відновлення втраченого провадження у справі про банкрутство

Втрата провадження у справі про банкрутство, розгляд якої не був завершений, неспроможність його відновлення унеможливають здійснення подальшого провадження в такій справі та провадження з вирішення спору в межах справи про банкрутство за правилами статті 7 КУзПБ.

Отже, якщо справа про банкрутство боржника втрачена й не підлягає відновленню, позов фізичної особи (не підприємця) про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна цього боржника та укладеного договору не розглядається в господарському судочинстві, а має бути вирішений у порядку цивільного судочинства (стаття 19 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови від 09.07.2025 у справі № 911/675/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129405012>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство

1. Щодо законодавчого обмеження на відкриття провадження у справі про банкрутство в період дії карантину

Пряма вказівка у нормах пункту 12 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ та Закону, яким внесені відповідні зміни до Кодексу, на недопущення відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, які виникли з 12.03.2020, є окремим застереженням щодо порядку та календарного періоду застосування цих норм, а також їх поширення на правовідносини в часі.

За наявності підстав, передбачених абзацом сьомим пункту 12 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (грошові вимоги кредитора, що ініціює відкриття провадження у справі про банкрутство до боржника, виникли з 12.03.2020), суд мав відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство в тих випадках, коли питання про відкриття провадження вирішувалося судом у період з 17.10.2020 до 06.01.2022 включно.

Заборона відкриття провадження у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за вимогами до боржника поширюється на всі вимоги, що виникли з 12.03.2020, оскільки така заборона є безумовною і діє у всіх випадках неплатоспроможності боржника.

Поняття «вимоги кредитора» (абзац десятий частини першої статті 1, частина третя статті 34 КУзПБ), «вимоги до боржника» (абзац сьомий пункту 12 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ у редакції Закону) є тотожними, мають застосовуватися в однаковому значенні у випадку, коли вони є вимогами ініціюючого кредитора. Їх головною ознакою є факт прострочення виконання зобов'язань боржником (невиконання або неналежне виконання грошового зобов'язання у визначений договором строк).

Водночас ВС звернув увагу, що наведені висновки можуть бути використані як релевантні лише до правовідносин, що склалися між кредитором, який ініціює процедуру банкрутства (ініціюючий кредитор), та боржником під час розгляду питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.08.2022 у справі № 910/10741/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106422223>.

2. Щодо ініціювання справи про банкрутство юридичної особи, стосовно якої прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії, за правилами Закону про банкрутство

Зміна найменування та організаційно-правової форми, реорганізація, перетворення юридичної особи, яка має статус банку, в небанківську установу, її ліквідація не в порядку, встановленому законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», не допускаються і не позбавляють її статусу банку, а тому не дають правових підстав для застосування до такої юридичної особи положень Закону про банкрутство та КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.11.2021 у справі № 910/4475/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103851683>.

3. Щодо унеможливлення відкриття провадження у справі про банкрутство в разі відсутності в ініціюючого кредитора суб'єктивного права на заявлення грошових вимог до боржника

Аналіз положень процесуального закону – ГПК України дає підстави для висновку, що у справах позовного провадження господарський суд обмежений принципами диспозитивності та змагальності сторін, водночас у справах про банкрутство судовий контроль є невід'ємною складовою цього провадження, який (контроль) здійснюється з метою дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів.

З огляду на одночасне введення мораторію на задоволення вимог кредиторів з відкриттям провадження у справі про банкрутство, що передбачено частиною восьмою статті 39 КУзПБ, стадія відкриття провадження у цій категорії справ має своїми наслідками не лише заходи процесуального характеру, а й майнового, оскільки поширюється на майнові відносини між боржником та невизначеним на момент винесення ухвали підготовчого засідання колом осіб – конкурсних кредиторів.

Ураховуючи важливі правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство, на господарський суд покладається обов'язок перевірки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора та з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, що має здійснюватися судом незалежно від погодження боржником із заявленими вимогами чи, навпаки, пасивної процесуальної поведінки боржника у вигляді неподання ним відзиву на заяву про відкриття відповідного провадження.

Обставини наявності чинного судового рішення, ухваленого в результаті вирішення спору щодо стягнення грошового зобов'язання, на підставі якого заявлено вимоги ініціюючого кредитора до боржника, свідчить про відсутність між названими особами спору про право щодо такого зобов'язання.

Однак для господарського суду, який вирішує в підготовчому засіданні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство, факти, встановлені у згаданому рішенні, не є обов'язковими до врахування лише за наявності таких обставин, що мають значення для підтвердження / спростування заявлених у цій справі грошових зобов'язань боржника, які (обставини) не були враховані у судовому рішенні, ухваленому за результатом розгляду спору щодо цих зобов'язань у позовному провадженні.

Норми частини шостої статті 39 КУзПБ, як й інші положення цього Кодексу, не містять окремого визначення такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, як необґрунтованість вимог ініціюючого кредитора, однак протилежний підхід, тобто відкриття провадження за цих умов, матиме наслідком порушення прав та інтересів боржника, інших його кредиторів та в цілому суперечитиме спрямованості законодавства у сфері неплатоспроможності.

У випадку необґрунтованості / непідтвердження вимог ініціюючого кредитора господарський суд має відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство з посиланням на частину шосту статті 39 КУзПБ, яка з урахуванням концепції недостатньої якості закону є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 911/2043/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456027>.

4. Щодо порядку дій господарського суду під час розгляду заяв різних кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство стосовно одного й того самого боржника, поданих до різних господарських судів

Територіальна юрисдикція справи про банкрутство юридичних осіб за критерієм місцезнаходження боржника у випадку звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб має визначатись на дату подання кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство за місцезнаходженням боржника відповідно до відомостей у ЄДР.

У випадку звернення ініціюючих кредиторів до різних господарських судів із заявами про відкриття провадження у справі про банкрутство має розглядатись заява, яка була календарно першою подана до суду (безпосередньо або через пошту чи інші засоби зв'язку), господарським судом за місцезнаходженням боржника, визначеним на підставі відомостей, зазначених в ЄДР, на день подання першої заяви.

Зміна боржником зареєстрованого місцезнаходження після подання кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) не впливає на зміну територіальної підсудності.

У випадку підтвердження правомірності відкриття однієї справи про банкрутство боржника інша справа про банкрутство того ж самого боржника закривається на підставі пункту 3 частини першої статті 90 КУзПБ (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин), про що суд постановляє відповідну ухвалу.

КУзПБ не містить спеціальної норми щодо передачі за підсудністю справи про банкрутство, тому передача справи про банкрутство за підсудністю здійснюється на підставі та в порядку, що встановлені статтею 31 ГПК України.

Поряд із цим, якщо провадження у першій справі відкрито, то друга справа про банкрутство одного і того самого боржника підлягає закриттю, а не передачі за підсудністю.

Справа передається за підсудністю, якщо вона не належить до юрисдикції цього суду, за умови, що немає іншої відкритої справи про банкрутство цього ж боржника. В іншому випадку справа підлягає закриттю, оскільки у випадку передачі такої справи в одному суді будуть існувати дві справи про банкрутство одного боржника, що неприпустимо з точки зору принципу концентрації та з огляду на те, що не існує процесуального механізму об'єднання двох справ про банкрутство одного й того самого боржника.

Якщо заява про визнання боржника банкрутом прийнята господарським судом за місцезнаходженням, визначеним відповідно до відомостей у ЄДР на дату подання заяви першою, та боржник змінив своє місцезнаходження і заява про визнання боржника банкрутом надійшла до господарського суду за новим місцезнаходженням, цей суд має повернути заяву без розгляду.

Детальніше з текстом постанови від 26.04.2023 у справі № 904/2154/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111121955>.

Покладення на органи управління боржника солідарної відповідальності

1. Про неможливість застосування інституту солідарної відповідальності за аналогією закону без здійснення процедури банкрутства юридичної особи

На відміну від загальних правових норм, застосовувати спеціальні норми законодавства про банкрутство можна лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі. Виняток становить можливість застосування положень КУзПБ, що регулюють позасудові процедури, зокрема санацію боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Отже, застосування норм Закону про банкрутство, як і положень КУзПБ, що регулюють умови та порядок покладення солідарної відповідальності на відповідних осіб, є можливим лише під час здійснення щодо боржника судової процедури банкрутства (відкриття провадження у справі про банкрутство) та розгляду відповідних заяв кредиторів у межах такої справи.

Зважаючи на встановлений судом факт поведінки керівника (ліквідатора) боржника, яка спрямована на ухилення від погашення кредиторської заборгованості і полягає у порушенні порядку та процедури добровільної ліквідації за рішенням власника, недотримання вимог ЦК України та незвернення з відповідною заявою про порушення провадження у справі про банкрутство всупереч вимогам частини першої статті 95 Закону про банкрутство судова палата погодилася з висновком суду апеляційної інстанції щодо необхідності захисту порушеного права кредитора.

Належним способом захисту порушених прав кредитора, майнові вимоги якого залишились незадоволеними внаслідок припинення боржника, яке відбулося з порушенням порядку і процедури його добровільної ліквідації, є відшкодування збитків особами, які приймали рішення та здійснювали ліквідацію юридичної особи – боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.07.2022 у справі № 906/308/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458810>.

2. Щодо стягнення кредитором (кредиторами) з керівника боржника коштів на підставі частини шостої статті 34 КУзПБ

Телеологічне тлумачення положень частини шостої статті 34 КУзПБ полягає в такому:

- порушення вимоги закону своєчасно звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство є підставою для стягнення з винного члена органу управління боржника збитків, спричинених таким порушенням, на користь боржника;
- належним позивачем за вимогою про стягнення збитків є як кредитор, так і боржник;
- якщо суд виявив порушення законодавчої вимоги своєчасно звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, такий висновок відображається у мотивувальній, а не резолютивній частині рішення;
- кошти, стягнуті із суб'єкта солідарної відповідальності, є коштами боржника, які, зокрема, включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані для задоволення вимог кредиторів лише у порядку черговості, встановленому КУзПБ.

Дійшовши наведених висновків, КГС ВС не вбачав підстав для відступу від правової позиції ВС щодо застосування частини шостої статті 34 КУзПБ, викладеної у постанові від 09.06.2022 у справі № 904/76/21, відповідно до якої принцип конкурсного імунітету, що діє з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство як інструмент гарантування прав кожного із сукупності кредиторів боржника, не допускає стягнення кредитором (кредиторами) з керівника боржника коштів у рахунок індивідуального погашення заявлених вимог поза межами конкретної конкурсної процедури.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.09.2024 у справі № 908/3236/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122021182>.

Розпорядження майном боржника

Визнання недійсними правочинів боржника

1. Щодо застосування загальних норм цивільного законодавства в разі звернення позивача з позовом про визнання договору недійсним як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника (франдаторність), і з'ясування питання впливу оскаржуваних правочинів на фінансовий стан боржника та можливість розрахунку з кредиторами

Франдаторним може виявитися будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських правовідносин і укладений на шкоду кредиторам. Отже, такий правочин може бути визнаний недійсним в порядку позовного провадження в межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КУзПБ на підставі пункту б частини першої статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин третьої, шостої статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочин, лише на підставі статті 234 ЦК України.

У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 905/2030/19 (905/2445/19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/102147785>.

2. Щодо волі боржника при укладенні франдаторного правочину і підстав для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача у зв'язку з визнанням такого правочину недійсним

Вибуття майна з володіння власника (або особи, якій він передав майно у володіння) на підставі правочину, який у подальшому визнано недійсним, можна вважати таким, що відбулось не з їхньої волі, в розумінні пункту 3 частини першої статті 388 ЦК України у тому разі, коли недійсність зазначеного правочину зумовлена впливом обману, насильства, зловмисної домовленості представника власника з другою стороною та/або іншими конкретними обставинами, які свідчать про відсутність дійсної волі власника на відчуження відповідного майна.

Водночас без встановлення наведених конкретних обставин щодо вчинення правочину з відповідними вадами волі самий лише факт визнання недійсним такого франдаторного правочину не є достатньою підставою для висновку про вибуття відчуженого за ним майна не з волі власника або особи, якій він передав майно у володіння, відповідно до зазначеної норми цивільного законодавства.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.05.2024 у справі № 924/408/21 (924/287/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119840740>.

3. Щодо застосування приписів статті 388 ЦК України у разі визнання правочину недійсним з підстав, визначених статтею 20 Закону про банкрутство

Закон про банкрутство є частиною цивільного / господарського законодавства, що не виключає можливості застосування до правовідносин, які регулює цей спеціальний Закон (у цьому випадку стаття 20), норм ЦК України, зокрема щодо загальних підстав для визнання недійсними правочинів за участі боржника.

Установлення у статті 20 Закону про банкрутство спеціальних наслідків визнання правочинів недійсними та спростування майнових дій боржника не перешкоджає застосуванню приписів статті 388 ЦК України.

Можливість звернення до суду в порядку статті 388 ЦК України належить ліквідатору банкрута відповідно до статті 41 Закону про банкрутство.

Застосувати приписи статті 388 ЦК України як наслідки визнання правочинів недійсними та спростування майнових дій за статтею 20 Закону про банкрутство можна за умови:

1) наявності (доведеності) обставин, які вказують на неможливість (неефективність) застосування наслідків, передбачених частиною другою статті 20 Закону про банкрутство (відсутність майна, коштів у кредитора, наявність інших обставин);

2) вибуття спірного майна з володіння боржника (банкрута у справі) поза його волю;

3) доведеності обставин, які дають підстави для застосування в межах справи про банкрутство (як наслідок застосування приписів статті 20 Закону про банкрутство) положень статті 388 ЦК України;

4) наявності доведеного статусу власника спірного майна;

5) якщо такий спосіб захисту буде визнаний судом найбільш ефективним у конкретному випадку за наявності відповідних доказів у справі.

NB! Правовий висновок, викладений у зазначеній постанові, слід враховувати в разі застосування статті 42 КУзПБ, якою передбачено підстави визнання недійсними правочинів боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.02.2020 у справі № 922/719/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88211046>.

Грошові вимоги кредитора

1. Щодо порядку набуття статусу кредитора у справі про банкрутство

Особа набуває статусу конкурсного кредитора (сторони, учасника провадження у справі про банкрутство) з повним обсягом процесуальної дієздатності (в тому числі правом оскарження судових рішень) за сукупності таких умов:

- подання до господарського суду письмової заяви з вимогами до боржника, а також документів, що їх підтверджують, протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство (частина перша статті 23 Закону про банкрутство, частина перша статті 45 КУзПБ);

- розгляд господарським судом заяви конкурсного кредитора у попередньому засіданні суду (частина шоста статті 23, стаття 25 Закону про банкрутство, частина шоста статті 45, стаття 47 КУзПБ);

- визнання вимог такого кредитора, що формалізується у судовому рішенні господарського суду – ухвалі (частина шоста статті 23, стаття 25 Закону про банкрутство, частина шоста статті 45, стаття 47 КУзПБ).

Ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство має наслідком зміну порядку задоволення вимог заставодержателя майна боржника, у зв'язку із чим вона є судовим рішенням, яке ухвалено про права та інтереси цієї особи, що надає заставодержателю право заперечувати у підготовчому засіданні відкриття провадження у справі про банкрутство боржника з наділенням у такому разі заставодержателя процесуальними правами учасника у справі про банкрутство щодо подання клопотань, надання доказів тощо і, відповідно, процесуальним правом на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство в розумінні частини першої статті 254 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.07.2020 у справі № 910/4475/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90743553>.

2. Щодо грошових вимог банку до боржника в частині нарахованої винагороди за користування кредитом

Сторони кредитних договорів (банк і позичальник) погодили їхні умови щодо сплати винагороди та встановили відповідні зобов'язання з урахуванням загальних принципів цивільного законодавства.

Незгода позичальника з умовою договору про нарахування та сплату винагороди на стадії виконання, за відсутності зауважень щодо змісту та умов договору під час його укладення і підписання додаткових угод до договору, не є підставою для визначення умов договору такими, що не підлягають виконанню під час вирішення спору про стягнення заборгованості за цим договором, в тому числі і під час розгляду заяв про грошові вимоги до боржника, оскільки суперечать принципам цивільного законодавства (аналогічна правова позиція викладена в постанові ОП КГС ВС від 19.03.2021 у справі № 904/2073/19).

Вирішуючи питання щодо правової природи винагороди за користування кредитом за погодженою позичальником та банком у договорі формулою, КГС ВС у постанові від 20.05.2021 у справі № 904/5748/18 дійшов висновку, що винагорода банку за надані послуги має компенсаційний характер і її призначення полягає у тому, щоб покрити витрати банку, здійснені ним у зв'язку з

наданням кредиту. Це є, безперечно, доходом банку від проведення банківської діяльності, і поняття винагороди банку відсутнє у договірному законодавстві, внаслідок чого правова природа такої винагороди залежить від індивідуальної правової регламентації кожного банку.

Водночас у справах № 904/2073/19 і № 904/5748/18 КГС ВС дійшов аналогічних висновків про те, що передбачену кредитним договором винагороду за користування кредитом не можна ототожнювати із змінюваною процентною ставкою, визначеною статтею 10561 ЦК України.

ЦК України імперативно не визнає оспорюваний правочин недійсним, а лише допускає можливість визнання його таким у судовому порядку. Оспорюваний правочин може бути визнаний судом недійсним за вимогою однієї із сторін або іншої заінтересованої особи (за доведеності порушеного права такої особи), якщо під час вирішення відповідного спору буде доведено наявність визначених законодавством підстав недійсності правочину.

Отже, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС відступив від правового висновку, викладеного в постанові КГС ВС від 21.07.2021 у справі № 910/14918/20, у якій касаційний суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій щодо відхилення грошових вимог банку до боржника в частині нарахованої винагороди за користування кредитом з огляду на те, що свобода договору передбачає абсолютну прозорість усіх його елементів, чого не вбачається із встановленої формули винагороди, яка залежить від коефіцієнта зміни курсу гривні до долара США, не відповідає вимогам змінюваної процентної ставки, має значну кількість змінних величин, з яких не можна визначити точну суму або відсоток, які мають бути в подальшому сплачені, та кінцеву сукупну вартість кредиту, а також не визначає максимального розміру збільшення процентної ставки.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.05.2022 у справі № 904/5314/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105034151>.

3. Щодо грошових вимог контролюючого органу до боржника

З огляду на положення статей 45–47 КУзПБ податковий орган, так само як і інші конкурсні кредитори, повинен подати до господарського суду вимоги до боржника щодо його грошових зобов'язань зі сплати податків і зборів, що виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, разом з документами, що ці зобов'язання підтверджують, а господарський суд зобов'язаний розглянути всі вимоги та заперечення проти них на підставі поданих кредитором і боржником документів, оцінити правомірність цих вимог незалежно від наявності в адміністративному суді спору щодо неузгодженого податкового зобов'язання, з якого сформована кредиторська вимога податкового органу.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.06.2023 у справі № 904/5743/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112895443>.

4. Щодо моменту виникнення грошових зобов'язань боржника на підставі податкових повідомлень-рішень

Положеннями податкового законодавства визначено обов'язок платника податків подавати податкові декларації щодо кожного окремого податку, платником якого він є, за кожний установлений ПК України звітний період, у якому виникають об'єкти оподаткування, або в разі наявності показників, які підлягають декларуванню, а також обов'язок самостійно сплатити суму

податкового зобов'язання, зазначену в поданій податковій декларації, протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПК України для подання податкової декларації.

Отже, для розгляду грошових вимог податкового органу до боржника у справі про банкрутство та кваліфікації їх як конкурсних чи поточних моментом виникнення грошових вимог податкового органу в розумінні КУзПБ слід вважати перший день несплати боржником податку, що настає за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПК України для подання податкової декларації за відповідним податком.

Судова палата відступила від висновку, викладеного в постанові ВС від 14.08.2019 у справі № 913/412/16, про те, що зобов'язання боржника щодо сплати суми податкового боргу, штрафних санкцій та пені (у цьому випадку – узгодженого грошового зобов'язання, оскільки боржник не оскаржував повідомлення-рішення) виникли після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури. Тож судами попередніх інстанцій правомірно відхилені зазначені грошові вимоги податкового органу до банкрута та відмовлено в їх включенні до реєстру вимог кредиторів боржника.

Детальніше з текстом постанови від 17.01.2024 у справі № 903/51/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116569143>.

5. Щодо статусу кредиторських вимог (конкурсні чи поточні), які виникли на підставі договору поруки

Вимога кредитора в процедурі банкрутства – це процесуальне вираження права кредитора на виконання зобов'язання боржником, яке реалізується шляхом пред'явлення його в установленому законом порядку і має бути підтверджене рішенням (ухвалою суду про визнання кредиторських вимог та ухвалою за результатами проведення підсумкового засідання).

Вимога кредитора конкретизує обсяг його прав щодо боржника і забезпечує участь у процедурі розподілу активів боржника між учасниками провадження у справі про банкрутство. Водночас вимога кредитора в процедурі банкрутства має грошовий вираз, розмір якого відображається в реєстрі вимог кредиторів, тоді як зобов'язання у цивільних правовідносинах не завжди містить матеріально виражену складову.

Системний аналіз статті 1 та частини першої статті 45 КУзПБ свідчить про те, що зазначені норми пов'язують статус конкурсних та поточних грошових вимог з моментом виникнення відповідного грошового зобов'язання у боржника.

Оскільки боржником в розумінні статті 1 КУзПБ є особа, яка неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав, логічним є висновок про те, що моментом виникнення вимоги кредитора як учасника відносин неплатоспроможності є дата настання строку виконання грошового обов'язку боржника, а не момент вчинення правочину (укладення договору) чи настання інших обставин, з яких виникає відповідне право вимоги як таке, адже до моменту настання строку виконання обов'язку питання про неплатоспроможність суб'єкта, наділеного таким обов'язком, ґрунтується лише на припущенні можливого невиконання. При цьому заміна кредитора в зобов'язанні жодним чином не впливає на момент виникнення права вимоги.

Позаяк договір поруки як акцесорне зобов'язання безпосередньо залежить від основного договору та його умов і спрямований на стимулювання належного виконання основного зобов'язання, то саме по собі відкриття провадження у справі про банкрутство щодо поручителя не є безумовною підставою для пред'явлення до нього кредиторських вимог за договором поруки, якщо строк

виконання за основним зобов'язанням не є таким, що настав, і таке звернення не передбачено законом або умовами договору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.06.2025 у справі № 902/560/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128847561>.

6. Щодо визначення складу та розміру грошових вимог кредиторів у національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника

Тлумачення абзацу третього частини другої статті 45 КУзПБ у взаємозв'язку з положеннями статей 572, 575, 589 ЦК України, статей 7, 11, 17, 18 Закону України «Про іпотеку» та статей 12, 19, 28 Закону України «Про заставу» свідчить, що вимоги забезпеченого кредитора, якщо інше не обумовлено договором застави (іпотеки) та немає заяви такого кредитора про повну чи часткову відмову від забезпечення, до майнового поручителя, який не є боржником в основному зобов'язанні, є забезпеченими в цілому незалежно від облікової оцінки заставного (іпотечного) майна, визначеної сторонами в договорі застави (іпотеки).

Іпотека має похідну (акцесорну, додаткову) до основного зобов'язання правову природу і не може існувати як самостійний правочин за відсутності укладеного основного правочину, виконання зобов'язань за яким забезпечуються відповідним майном. Господарські суди з огляду на похідний (акцесорний) характер виникнення зобов'язання, визначаючи розмір кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця (заставодавця), за наявності провадження у справі про банкрутство основного боржника, зобов'язані враховувати розмір кредиторських вимог, визнаних у такій справі про банкрутство основного боржника під час встановлення та визначення розміру кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця.

Така вимога спричинена тим, що розмір зобов'язання майнового поручителя визначається із дійсних на відповідний момент зобов'язань боржника (позичальника), які існують за основним зобов'язанням (кредитним договором), з урахуванням обсягу забезпечення за умовами забезпечувального договору, що, в свою чергу, зумовлює висновок про те, що розмір пред'явлених кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця не може бути більшим за розмір кредиторських вимог, пред'явлених до боржника за основним зобов'язанням.

Коливання курсу валют, яке призвело до курсової різниці у розмірі сум кредиторських вимог до основного боржника та кредитора, незалежно від валюти, якою сторони договору погодили здійснювати погашення заборгованості за зобов'язанням, не можна розцінювати як підставу для визначення за акцесорним зобов'язанням іншого розміру кредиторських вимог, ніж були визнані господарським судом, з подальшим зазначенням у судовому рішенні розміру зобов'язання у гривні під час розгляду кредиторських вимог у процедурах банкрутства основного боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114389778>.

7. Щодо моменту виникнення у боржника зобов'язання з повернення безпідставно отриманих коштів унаслідок визнання недійсним правочину після відкриття провадження у справі про банкрутство

Особа не може вважатися такою, що має безумовний обов'язок повернути безпідставно набуте майно (зокрема кошти), до того часу, доки вона, діючи відповідно до вимог ділового обороту з належним рівнем розумності й обачливості, не дізналася або не могла дізнатися про сам факт володіння цим майном (коштами) без достатньої правової підстави.

Отже, у разі звернення з кредиторськими вимогами до боржника, що кваліфіковані як зобов'язання з повернення безпідставно отриманих коштів за недійсним правочином, юридичним фактом, який породжує кондикційне зобов'язання, є рішення суду, в якому суд установив факт безпідставності набуття (збереження) особою в межах виконання договірних правовідносин майна, що належить потерпілій особі.

Тож грошові вимоги кредитора до боржника у справі про банкрутство, які випливають з факту визнання оспорюваного правочину недійсним, мають поточний характер, якщо спростування презумпції правомірності зазначеного правочину та його відпадіння як правової підстави для набуття майна відбулося після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 06.08.2025 у справі № 906/43/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130409455>.

8. Щодо визнання грошовим зобов'язанням боржника в розумінні статті 1 КУзПБ суми основної винагороди приватного виконавця за відсутності доказів фактичного виконання рішення, від суми якого встановлено розмір цієї винагороди під час відкриття виконавчого провадження

Системне тлумачення частини першої статті 1, частини першої статті 45, частини першої статті 122 КУзПБ приводить до таких висновків:

– змістом грошового зобов'язання є документально підтверджене кредитором право вимоги і кореспондуючий йому обов'язок боржника здійснити платіж, тобто вчинити дію (дії) з передачі певної суми грошей (можливість їх вираження саме в грошових одиницях є визначальною для таких зобов'язань) незалежно від підстав виникнення зазначеного обов'язку, перелік яких не є вичерпним та може виникати в різних видах правовідносин, що можуть мати як приватноправовий, так і публічно-правовий характер;

– визначаючи сутність грошових зобов'язань боржника в процедурі банкрутства, законодавець передбачив виключний перелік виплат боржником, які не охоплюються змістом відповідної категорії майнових зобов'язань.

Сплата основної винагороди є обов'язком (зобов'язанням) боржника перед приватним виконавцем, за законом охоплюється змістом грошових зобов'язань боржника в процедурі банкрутства, визначених в абзаці п'ятому частини першої статті 1 КУзПБ, і за певних умов може бути вимогою приватного виконавця (кредитора) щодо грошових зобов'язань до боржника (боржника у виконавчому провадженні).

Аналіз положень статті 31 Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» свідчить, що:

– сума основної винагороди приватного виконавця, визначена ним у постанові під час відкриття виконавчого провадження, фіксує розрахунок такої винагороди на час відкриття виконавчого провадження та не є сумою, яка гарантовано має бути стягнута за наслідками виконання рішення, зокрема у випадках неповного виконання або невиконання відповідного виконавчого документа;

– саме лише існування постанови про стягнення винагороди приватного виконавця, винесеної під час відкриття виконавчого провадження, не означає безумовного та гарантованого стягнення основної винагороди з боржника у визначеному в такій постанові розмірі, адже вона не надає права приватному виконавцю стягувати розраховану ним на час відкриття виконавчого провадження суму винагороди без повного чи часткового фактичного виконання рішення.

Системне тлумачення абзацу п'ятого частини першої статті 1 КУзПБ та частин першої – сьомої статті 31 Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», частини першої статті 42, частин першої, другої статті 45, статті 46 Закону України від 02.06.2016 № 1404-VIII «Про виконавче провадження», пункту 19 постанови Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 № 643 »Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця» дає підстави для висновку, що грошове зобов'язання боржника як особи, неспроможної виконати свої грошові зобов'язання зі сплати основної винагороди приватного виконавця, обумовлено законодавцем фактичним стягненням приватним виконавцем з боржника суми, що підлягає стягненню за виконавчим документом і виникає у пропорційній сумі до фактично стягнутої у випадку відсутності у боржника коштів на сплату основної винагороди приватного виконавця в межах виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови від 07.07.2022 у справі № 916/1456/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106150190>.

9. Щодо визначення розміру грошових вимог кредитора в результаті встановлення рішенням суду заборгованості у доларах США за кредитним договором

Системний аналіз положень статей 1, 2, 23 Закону про банкрутство (в редакції від 22.12.2011) дає підстави для висновку, що в разі коли зобов'язання боржника визначені в іноземній валюті, склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті за курсом такої валюти, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування абзацу восьмого частини другої статті 47 КУзПБ, яким передбачено, що розпорядник майна за результатами попереднього засідання вносить до реєстру вимог кредиторів відомості про кожного кредитора, розмір його вимог за грошовими зобов'язаннями, наявність права вирішального голосу в представницьких органах кредиторів, черговість задоволення кожної вимоги.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.10.2018 у справі № 902/1151/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78626281>.

10. Щодо визначення розміру вимог забезпечених кредиторів, заявлених до боржника у справі про банкрутство як до майнового поручителя

Вимоги забезпеченого кредитора, якщо інше не обумовлено договором застави (іпотеки) та немає заяви такого кредитора про повну чи часткову відмову від забезпечення, до майнового поручителя, який не є боржником в основному зобов'язанні, визнаються забезпеченими в цілому незалежно від облікової оцінки заставного (іпотечного) майна, визначеної сторонами в договорі застави (іпотеки).

Кінцева вартість заставного (іпотечного) майна для проведення розрахунків із забезпеченим кредитором формується в момент його реалізації.

Застава (іпотека) припиняється, а вимоги забезпеченого кредитора вважаються погашеними у разі реалізації предмета застави (іпотеки) з дотриманням вимог КУЗПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.02.2021 у справі № 904/1360/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94999344>.

11. Щодо грошових вимог кредитора – фізичної особи до боржника на підставі боргової розписки

Для унеможливлення загрози визнання господарським судом фіктивної кредиторської заборгованості до боржника на кредитора – фізичну особу як заявника грошових вимог на підставі боргової розписки покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування в разі виникнення вмотивованих сумнівів сторін у справі про неплатоспроможність фізичної особи щодо обґрунтованості вимог такого кредитора.

Під час розгляду заяви кредитора з відповідними грошовими вимогами до боржника господарському суду варто враховувати достатність (повноту та всебічність) поданих доказів як взаємозв'язок їх сукупності, що дає змогу суду зробити достовірний висновок про існування заборгованості за борговою розпискою.

У разі вмотивованих сумнівів інших кредиторів щодо реальності (дійсності) такої заборгованості обґрунтування грошових вимог до боржника самим лише договором позики та/або борговою розпискою у справі про неплатоспроможність фізичної особи може бути недостатнім.

При цьому визначена приписами статті 204 ЦК України презумпція правомірності укладеного між сторонами правочину не спростовує відповідного обов'язку заявника-кредитора, вимоги якого підтверджені борговою розпискою, надати сукупність усіх необхідних доказів на обґрунтування своїх вимог.

Таким чином, не досліджуючи дійсності відповідного правочину, що виходить за межі предмета розгляду заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника, господарський суд у справі про неплатоспроможність фізичної особи, вирішуючи питання про належне документальне підтвердження кредиторських вимог за борговою розпискою, може надати правову оцінку реальності (дійсності) таких зобов'язань на підставі інших доказів, що підтверджують / спростовують фінансову спроможність цього кредитора щодо надання відповідної позики.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.03.2023 у справі № 902/221/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/109897991>.

12. Щодо застосування позовної давності під час розгляду заяв кредиторів з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство

Під час розгляду кредиторських грошових вимог до боржника у справі про банкрутство застосовуються загальні норми цивільного законодавства про позовну давність, визначені у главі 19 «Позовна давність» ЦК України.

Стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредитора в процедурі розпорядження майном боржника, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.09.2021 у справі № 916/4644/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884643>.

13. Щодо наслідків спливу 170-денного строку розпорядження майном

За приписами КУзПБ судові процедури банкрутства мають строковий характер. Недотримання встановлених Кодексом строків тягне передбачені ним наслідки з огляду на мету провадження та/або стадію, на якій відбулося таке порушення.

За результатами підсумкового засідання господарський суд повинен прийняти одне із рішень щодо подальшої судової процедури банкрутства, передбачених частиною другою статті 49 КУзПБ. Закриття провадження у справі про банкрутство на підставі абзацу четвертого частини третьої статті 49 КУзПБ є однією із форм правомірної процесуальної поведінки. Проте суд може надати перевагу саме такій процесуальній формі закінчення процедури розпорядження майном боржника, як закриття провадження у справі про банкрутство (порівняно з переходом до процедур санації чи ліквідації), лише у разі неможливості введення процедури санації чи відкриття ліквідаційної процедури (крім наявності підстав, визначених КУзПБ або іншим законом, норми якого впливають на подальший перебіг у процедурі банкрутства або встановлюють мораторій на провадження у справі про банкрутство), і це не може бути обґрунтоване виключно впливом встановленого 170-денного строку процедури розпорядження майном боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.04.2023 у справі № 924/1277/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111675739>.

14. Щодо порядку задоволення забезпечених вимог кредиторів після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном боржника

Якщо після спливу 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном не було винесено постанови про визнання боржника банкрутом або ухвали про введення процедури санації, то задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою господарського суду, в провадженні якого перебуває

справа про банкрутство, постановленою за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 905/1923/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100424282>.

Ліквідаційна процедура

1. Щодо обов'язку боржника як платника податків надати посадовим (службовим) особам контролюючих органів у повному обсязі всі документи, пов'язані з проведенням позапланової перевірки

Стаття 78 ПК України визначає порядок та підстави проведення документальних позапланових перевірок. Відповідно до підпункту 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 зазначеного Кодексу документальна позапланова перевірка здійснюється за наявності хоча б однієї з таких підстав: розпочато процедуру реорганізації юридичної особи (крім перетворення), припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, в тому числі іноземної компанії, організації; порушено провадження у справі про визнання банкрутом платника податків або подано заяву про зняття з обліку платника податків.

Тобто відкриття провадження у справі про банкрутство є безумовною підставою для проведення позапланової перевірки платника податків згідно з підпунктом 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України.

Суб'єктом документальної перевірки контролюючим органом також може бути платник податку, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство (підпункт 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України) з деякими особливостями у правовому регулюванні, що настають для такого платника податку з відкриттям провадження у справі про банкрутство та визнанням юридичної особи – боржника банкрутом.

У межах проведення такої перевірки у платника податку виникає обов'язок надати посадовим (службовим) особам контролюючих органів у повному обсязі всі документи, пов'язані з предметом перевірки, після її початку (пункт 85.2 статті 85 ПК України).

Підчас проведення перевірок посадові (службові) особи контролюючого органу мають право отримувати у платників податків належним чином завірені копії первинних фінансово-господарських, бухгалтерських та інших документів, що свідчать про приховування (заниження) об'єктів оподаткування, несплату податків, зборів, платежів, порушення вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Такі копії повинні бути засвідчені підписом платника податків або його посадової особи та скріплені печаткою (за наявності). Відповідний запит на отримання копій документів повинен бути поданий посадовою (службовою) особою контролюючого органу не пізніше ніж за п'ять робочих днів до дати закінчення перевірки (пункт 85.4 статті 85 ПК України).

Кінцевою метою здійснення перевірки контролюючим органом в порядку підпункту 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України є, зокрема, повне та достовірне формування грошових вимог податкових органів до боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство. За результатами такої перевірки можуть бути виявлені ознаки фіктивного банкрутства, встановлена недобросовісна поведінка як боржника, так і кредиторів, що суперечить меті та принципам процедури банкрутства.

Ухвала суду про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу є судовим актом, який не лише встановлює обставини відсутності майна боржника для задоволення вимог кредиторів,

дає оцінку повноті дій ліквідатора під час ліквідаційної процедури, а й підсумовує хід процедури банкрутства та закриває провадження у справі про банкрутство. У зв'язку із цим у підсумковому засіданні суд має дати оцінку в цілому здійсненій процедурі банкрутства.

Детальніше з текстом постанови від 04.09.2024 у справі № 908/2504/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122428661>.

2. Про вирішення спорів щодо зняття арештів та заборон, накладених на майно боржника (в процедурі банкрутства – ліквідації) судами під час здійснення кримінального та/або цивільного провадження

З дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури скасовується арешт, накладений на майно боржника, чи інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника, за винятком арештів чи інших обмежень щодо розпорядження майном такого боржника, накладених судовими органами для захисту суспільних відносин у публічній сфері.

Накладення арештів на майно боржника чи інших обмежень щодо розпорядження майном боржника, визнаного банкрутом, для забезпечення приватноправових інтересів третіх осіб має тягнути за собою скасування таких арештів чи інших обмежень щодо розпорядження майном боржника.

Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, наділений процесуальними повноваженнями скасовувати арешт або інші обмеження щодо розпорядження майном боржника, накладені судами інших юрисдикцій, для забезпечення приватноправових інтересів третіх осіб.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування абзацу восьмою частини першої статті 59 КУзПБ, яким передбачено, що з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури скасовуються арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, та інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.10.2018 у справі № Б-50/112-09 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78749896>.

3. Щодо правової природи податкового боргу, нарахованого боржнику в період після визнання його банкрутом, та введення стосовно нього ліквідаційної процедури у справі про банкрутство

Подання до контролюючого органу декларацій не є підставою виникнення у боржника, щодо якого введено ліквідаційну процедуру, зобов'язання сплатити податки і збори (обов'язкові платежі), термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом.

Боржник у справі про банкрутство, щодо якого ухвалене рішення про визнання його банкрутом, з огляду на положення статті 38 Закону про банкрутство (в редакції від 22.12.2011) має право на

легітимне очікування, що його буде звільнено від податкового обов'язку сплатити податки і збори (обов'язкові платежі), термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом.

Звільнення від податкового обов'язку щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом, передбачено законом (частина перша статті 38 Закону про банкрутство). Таке звільнення зумовлює раціональне сподівання боржника на те, що після встановлення його неплатоспроможності у нього не виникає додаткових зобов'язань.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування абзацу четвертого частини першої статті 59 КУзПБ, яким передбачено, що з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури у банкрута не виникає жодних додаткових зобов'язань, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.03.2019 у справі № 910/14827/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80684968>.

Продаж майна на аукціоні

1. Щодо змісту поняття «стадія продажу майна», наведеного в частині третій статті 19 Закону про банкрутство

Правовий аналіз положень частини третьої статті 19 Закону про банкрутство та статті 49 Закону України «Про іпотеку» свідчить, що зміст поняття «стадія продажу майна» (частина третя статті 19 Закону про банкрутство) не включає в себе процедуру придбання предмета іпотеки за початковою ціною шляхом зарахування своїх забезпечених вимог в рахунок ціни майна (частина перша статті 49 Закону України «Про іпотеку»), оскільки правовим наслідком реалізації іпотекодержателем права, визначеного статтею 49 Закону України «Про іпотеку», є не продаж йому предмета іпотеки, а припинення забезпеченого іпотекою зобов'язання шляхом зарахування вимог в рахунок ціни майна. Отже, у разі придбання в порядку статті 49 Закону України «Про іпотеку» предмета іпотеки іпотекодержателем, який є забезпеченим кредитором у справі про банкрутство, жодного прояву засад конкуренції, характерної для продажу майна в розумінні положень Закону про банкрутство, немає.

За встановлених судами обставин у цій справі дія мораторію на задоволення вимог кредиторів поширюється на спірні правовідносини, а дії осіб щодо здійснення переходу права власності на спірне майно до стягувача є такими, що суперечать вимогам законодавства.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування частини третьої статті 41 КУзПБ, якою передбачено дію мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.05.2020 у справі № 903/69/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89348440>.

2. Щодо застосування принципів диспозитивності та судового контролю процедур банкрутства під час розгляду господарськими судами спорів про визнання недійсними результатів аукціонів з продажу майна банкрута в ліквідаційній процедурі

Відмінність у застосуванні колегіями суддів передбаченого статтею 14 ГПК України принципу диспозитивності, що застосовується у позовному провадженні, та принципу повноти судового контролю процедур банкрутства, який реалізується в процедурах банкрутства і забезпечує дотримання балансу інтересів боржника, кредиторів та інших учасників справи про банкрутство, зокрема й щодо реалізації майна боржника в ліквідаційній процедурі відповідно до приписів статей 42, 44, 98 Закону про банкрутство, зумовлена різними фактичними обставинами у кожній справі, з яких виходить суд, приймаючи кожне окреме судове рішення чи то у справі позовного провадження, чи то у справі про банкрутство.

Ані чинним законодавством, ані судовою практикою не врегульовано єдиних критеріїв застосування принципу судового контролю під час розгляду спорів щодо визнання недійсними результатів аукціонів у справі про банкрутство. Отже, судам слід використовувати принцип судового контролю в поєднанні із дотриманням принципу балансу інтересів не лише боржника та кредиторів, а й переможця аукціону.

Сформована практика застосування спеціальних принципів, притаманних інституту банкрутства, в поєднанні з принципами господарського судочинства не повинна перешкоджати досягненню як цілей банкрутства, так і ефективного захисту прав та інтересів усіх без винятку учасників провадження у справі про банкрутство.

Стосовно визначення меж касаційного перегляду справ про банкрутство з метою судового контролю за процедурою підготовки та проведення аукціонів з продажу майна банкрута в ліквідаційній процедурі з урахуванням приписів статей 42, 44, 49–75, 98 Закону про банкрутство слід відзначити, що такі межі чітко встановлено у статті 300 ГПК України і вони не підлягають розширеному тлумаченню.

Не містить положень щодо розширення меж розгляду справи у касаційному порядку і Закон про банкрутство.

Крім того, суд касаційної інстанції зазначив, що механізм реалізації захисту права кредитора, в тому числі і заставного, від помилки або незаконних дій ліквідатора під час продажу заставного майна може бути реалізований в порядку та на підставах, передбачених статтею 111 Закону про банкрутство. Аналогічну норму встановлено і в КУЗПБ – у статті 25.

Відповідальність організатора аукціону перед особами, які не змогли взяти участь або перемогти на аукціоні, визначено статтею 56 Закону про банкрутство, в якій встановлено, що в разі якщо порушення порядку підготовки та проведення аукціону перешкодило зацікавленій особі взяти участь або перемогти на аукціоні, організатор аукціону зобов'язаний сплатити такій особі штраф у розмірі гарантійного внеску.

Необхідною підставою для притягнення ліквідатора банкрута до відповідальності у вигляді стягнення шкоди є наявність умов, передбачених статтею 1166 ЦК України, якою врегульовано питання щодо відшкодування позадоговірної шкоди.

При цьому дії (бездіяльність) ліквідатора банкрута, в результаті яких (якої) було завдано шкоди, є основним предметом доказування і, відповідно, встановлення у такій справі, оскільки відсутність такого елемента делікту свідчить про відсутність інших складових цієї правової конструкції та самого заподіяння шкоди як юридичного факту, внаслідок якого виникають цивільні права та обов'язки (стаття 11 ЦК України).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.11.2019 у справі № 911/3848/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86141295>.

3. Щодо кола осіб, які мають право вимагати визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута, проведеного з порушенням вимог закону

Вимагати визнання недійсним результатів аукціону, проведеного з порушенням вимог закону, можуть боржник (зокрема арбітражний керуючий від імені боржника,) кредитори, зареєстровані учасники аукціону, особи, які вважають себе власником майна, що виставляється на аукціон.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.10.2019 у справі № 5006/5/396/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85742530>.

4. Щодо кола осіб, які можуть оспорювати результати аукціону з продажу майна банкрута

Уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника як зацікавлена особа в продажі майна боржника за найвищою ціною наділена правом вимагати визнання недійсними результатів аукціону, проведеного в межах справи про банкрутство з порушенням вимог закону, а тому суд уточнив наведений у постанові ВС від 02.10.2019 у справі № 5006/5/396/2012 перелік осіб, які можуть оспорювати результати аукціону з продажу майна банкрута, шляхом включення до кола таких суб'єктів уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника.

Набуття уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) статусу учасника справи про банкрутство має ґрунтуватися на ухвалі суду про залучення такої особи до участі у справі, постановленій в порядку статті 234 ГПК України.

З набранням такою ухвалою законної сили уповноважена особа, окрім належних їй спеціальних норм – брати участь з правом дорадчого голосу в зборах кредиторів та роботі комітету кредиторів боржника, наділяється процесуальними правомочностями учасника справи за статтею 42 ГПК України.

Уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника має право на оскарження судових рішень, постановлених у справі про банкрутство та у справах, які розглядалися в межах справи про банкрутство, незалежно від того, чи постановлені відповідні судові рішення до чи після призначення її уповноваженою особою, але у разі доведення відповідного правового зв'язку між оскаржуваними судовими рішеннями та порушенням інтересів такої особи. Для реалізації відповідного права суд зобов'язаний повідомити уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника про судові засідання у справі про банкрутство та у справах, які розглядаються у межах справи про банкрутство. Такий обов'язок існує лише щодо уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника, яка належним чином легітимована, тобто виникає з моменту постановлення ухвали суду про визнання такої уповноваженої особи учасником справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.05.2021 у справі № 910/24368/14 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97806435>.

5. Щодо умов, за яких особа, яка не була зареєстрована учасником аукціону, може звернутися із заявою про визнання його результатів недійсними

Звернення в межах справи про банкрутство із заявою про визнання результатів аукціону недійсними особою, яка не є «зареєстрованим учасником аукціону» і щодо якої організатором торгів не прийнято жодного з рішень, передбачених статтею 61 Закону про банкрутство (зокрема, про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні), може бути визнано ефективним способом захисту порушеного права такої особи у разі встановлення в судовому порядку обставин здійснення такою особою всіх визначених цим Законом дій щодо набуття статусу «зареєстрованого учасника аукціону» та вчинення перешкод з боку організатора аукціону в участі такої особи в аукціоні.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 910/21182/15 (910/16832/19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103851704>.

6. Щодо розгляду спору про визнання недійсними результатів аукціону поза межами справи про банкрутство, провадження у якій було припинено через відсутність правових підстав для її відкриття

Наслідком встановлення судом відсутності правових підстав для порушення справи про банкрутство є висновок про неправомірність інших механізмів процедур у справі про банкрутство, зокрема ліквідаційної процедури, складовою частиною якої є проведення аукціону з реалізації майна боржника. При цьому припинення провадження у справі про банкрутство виключає у цьому випадку розгляд спору про визнання недійсним аукціону в межах відповідної справи про банкрутство, а його розгляд в позовному провадженні не суперечить нормам матеріального та процесуального права.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.10.2018 у справі № 904/8745/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78807923>.

7. Щодо можливості розгляду спору про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута у випадку, коли провадження у справі про банкрутство припинено без збереження боржника як юридичної особи

У разі припинення провадження у справі про банкрутство повним завершенням усіх процедур, затвердженням звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута, припиненням боржника як юридичної особи (суб'єкта господарювання) всі процедурні інструменти, можливість застосування яких передбачена Законом про банкрутство (в редакції від 22.12.2011), є вичерпаними, а грошові та інші зобов'язання боржника мають вважатися врегульованими.

Належним способом захисту прав та законних інтересів особи, яка не була учасником провадження у справі про банкрутство, але вважає, що їх було порушено під час провадження у справі про банкрутство, у разі її припинення за результатами завершення повного циклу процедур є апеляційне, касаційне оскарження або перегляд за нововиявленими обставинами процесуального

рішення про затвердження ліквідаційного звіту та ліквідаційного балансу банкрута і, як наслідок, припинення боржника та провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.02.2019 у справі № 906/864/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80753914>.

8. Щодо правової природи грошових вимог до боржника, які виникли у покупця внаслідок визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута

Грошова сума, яка сплачена боржнику за результатами аукціону та підлягає поверненню боржником покупцю після визнання результатів аукціону й укладеного за його наслідком договору недійсними, не є вимогою поточного кредитора до боржника та на неї не поширюються положення статей 64, 133 КУЗПБ щодо черговості (порядку) задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, а її повернення боржником має здійснюватися у позачерговому порядку.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/1907/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101519204>.

9. Щодо розгляду віндикаційного позову в межах справи про банкрутство

Втручання держави у право на мирне володіння майном є законним, якщо здійснюється на підставі закону, нормативно-правового акта, що має бути доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним щодо застосування і наслідків дії його норм.

Для розкриття критерію пропорційності вагомезначення має визначення судами добросовісності / недобросовісності набувача майна.

З'ясування питання добросовісності / недобросовісності набувача є визначальним для застосування положень статей 387, 388 ЦК України та визначення критерію пропорційності втручання у право власності набувача майна.

З'ясування заінтересованості, контролю, пов'язаності набувача майна з боржником (попередніми набувачами майна) в межах справи про банкрутство безпосередньо пов'язане з визначенням критерію добросовісності / недобросовісності набувача що, на переконання суддів, має досліджуватися за наявними у матеріалах справи доказами.

Судові рішення, постановлені за відсутності перевірки обставин добросовісності / недобросовісності набувача, що має важливе значення для застосування положень статей 387, 388 ЦК України та визначення критерію пропорційності втручання в право власності набувача майна, а також за відсутності наведення належних мотивів стосовно практики ЄСПЛ щодо втручання держави у право власності, не можуть вважатися такими, що відповідають нормам справедливого судового розгляду відповідно до статті 6 Конвенції, яка є частиною національного законодавства України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.02.2021 у справі № 14/5026/1020/2011 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96040650>.

10. Щодо критерію пропорційності втручання в право власності у разі віндикації майна боржником від набувача цього майна

ВС підтримав зроблені ним раніше висновки у постанові від 23.04.2019 у справі № Б-19/207-09 стосовно того, що після введення процедури ліквідації до арбітражного керуючого (ліквідатора) переходить правомочність власника та керівника боржника; вибуття майна з володіння власника (банкрута) відбувається не за його волевиявленням, а за прямою вказівкою спеціального закону. Обмежуючи таким чином права власника на володіння майном, законодавець одночасно зобов'язує ліквідатора діяти добросовісно, розсудливо, обґрунтовано, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законодавством про банкрутство. Здійснення ліквідатором – арбітражним керуючим права власності, зокрема розпорядження майном не у спосіб та не у межах повноважень, що встановлені Законом про банкрутство (проведення аукціону з порушенням вимог цього Закону), не є вираженням волі власника майна (банкрута) на вибуття такого майна з його володіння, що дає підстави для повернення майна володільцю шляхом його витребування у відповідачів як добросовісних набувачів у порядку частини першої статті 388 ЦК України.

Положення Конституції та законів України передбачають право кожного на житло і надають певні гарантії окремим категоріям осіб щодо житла.

У разі витребування спірної квартири від добросовісної набувачки, яка проживає у ній разом з малолітньою донькою та батьком похилого віку, будуть порушені їх права, гарантовані Конституцією та законами України, а конкуруючий суспільний інтерес ліквідатора в поверненні майна до ліквідаційної маси не може вважатися співмірним з тими негативними наслідками, яких зазнає життя набувачки майна та членів її родини.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.02.2021 у справі № Б-39/187-08 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96040654>.

11. Щодо визначення початку та обчислення перебігу позовної давності у спорі про витребування боржником майна, відчуженого в процедурах банкрутства

Для визначення моменту виникнення права на позов важливими є як об'єктивні (сам факт порушення права), так і суб'єктивні чинники (особа довідалася або повинна була довідатись про це порушення) (стаття 261 ЦК України).

До позовних вимог про визнання недійсними договорів та витребування майна на підставі статей 203, 215, 387, 388 ЦК України застосовується загальна позовна давність у три роки.

У правовідносинах за вимогами ліквідатора про витребування з володіння фізичної особи – громадянина та визнання права власності на майно банкрута з підстав визнання судом недійсними результатів аукціону, на якому відбувся продаж майна банкрута, та договору купівлі-продажу майна, укладеного між арбітражним керуючим і переможцем аукціону, для суб'єкта підприємницької діяльності як сторони правочину (договору) днем початку перебігу позовної давності слід вважати день вчинення правочину (укладання договору), оскільки він збігається із днем, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права.

Відповідно до частини першої статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила, а не від дня, коли власник майна, яке перебуває у володінні іншої особи, дізнався чи міг дізнатися про кожного нового набувача цього майна.

Порушення права та підтвердження такого порушення судовим рішенням не є тотожними поняттями. Закон не пов'язує перебіг позовної давності з ухваленням судового рішення про порушення права особи. Тому перебіг позовної давності починається від дня, коли позивач довідався або міг довідатися про порушення його права, а не від дня, коли таке порушення було підтверджене судовим рішенням.

Закон також не пов'язує перебіг позовної давності за віндикаційним позовом ані з укладенням певних правочинів щодо майна позивача, ані з фактичним переданням майна порушником, який незаконно заволодів майном позивача, у володіння інших осіб.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.05.2025 у справі № 15/68-10 (902/1563/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128169832>.

12. Щодо витребування майна із чужого незаконного володіння та визнання права власності на нього в межах справи про банкрутство

Здійснення ліквідатором – арбітражним керуючим розпорядження майном не у спосіб та не у межах повноважень, що передбачені Законом про банкрутство (в редакції від 14.05.1992), а саме проведення аукціону з порушенням вимог цього Закону, не є вираженням волі власника майна (банкрута) на вибуття такого майна з його володіння, що дає підстави для повернення майна володільцю шляхом його витребування у відповідачів як добросовісних набувачів у порядку частини першої статті 388 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.04.2019 у справі № Б-19/207-09 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82599556>.

13. Щодо визнання права власності на придбане нерухоме майно на підставі статті 392 ЦК України

Вирішуючи спір про визнання права власності на підставі статті 392 ЦК України, слід враховувати, що за змістом зазначеної статті судові рішення не породжує права власності, а лише підтверджує наявне у позивача таке право, набуте раніше на законних підставах, якщо відповідач не визнає, заперечує або оспорує його.

Передумовами та матеріальними підставами для захисту права власності за статтею 392 ЦК України у судовому порядку є наявність підтвердженого належними доказами права власності особи щодо майна, право власності на яке оспорується або не визнається іншою особою, а також підтвержене належними доказами порушення (невизнання або оспорування) цього права на спірне майно, оскільки підставою для звернення до суду з позовом про визнання права власності відповідно до статті 392 ЦК України є саме оспорення або невизнання існуючого права, а не намір набути таке право за рішенням суду.

Виникнення права власності на нерухоме майно в процедурі реалізації майна на торгах у формі аукціону в межах провадження у справі про банкрутство пов'язане з укладенням договору купівлі-продажу між ліквідатором боржника як замовником аукціону та переможцем торгів з подальшим нотаріальним посвідченням такого договору та відповідною державною реєстрацією переходу права до нового власника.

Відсутність укладеного між сторонами договору купівлі-продажу спірного нерухомого майна

свідчить про те, що в позивача не виникло права власності на таке майно і не відбулося порушення його прав як власника майна, у зв'язку із чим позов про визнання права власності на підставі статті 392 ЦК України не підлягає задоволенню.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.02.2020 у справі № 5006/5/396/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88324637>.

14. Щодо витребування майна в добросовісного набувача на підставі пункту 3 частини першої статті 388 ЦК України та статті 1 Першого протоколу до Конвенції

У «горизонтальних» відносинах – відносинах між боржником та набувачем майна – положення Конвенції застосовуються лише у тій межі, що не суперечить суті правозахисних відносин, а не в усіх випадках витребування майна в набувача в процедурах банкрутства.

Незалежно від суб'єкта звернення до суду (чи це фізична, чи юридична особа), держава повинна забезпечувати таким особам можливість захистити свої права, в тому числі і шляхом надання можливості звернутися до суду з відповідним позовом. При цьому суд повинен забезпечити розгляд такого позову з дотриманням відповідних матеріальних та процесуальних норм, якими передбачено захист порушеного права заявника-позивача.

Застосовуючи статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, суд має досліджувати обставини справи щодо наявності легітимної мети при витребуванні спірного майна, а також щодо того, чи є відповідні дії пропорційними легітимній меті втручання в право. Відповідно, кожна із сторін, звертаючись до суду за захистом права власності на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції, повинна довести в передбаченому статтями 74, 76, 77 ГПК України порядку, що таке витребування є не лише законним та переслідує законну мету, а й така легітимна мета є пропорційною.

Віндикація в межах провадження у справі про банкрутство – це не лише спосіб консолідації ліквідаційної маси, оскільки захист права власності боржника з урахуванням статті 1 Першого протоколу до Конвенції також презюмується. Такий захист спрямований на попередження свавільного захоплення власності, конфіскації, експропріації та інших порушень безперешкодного користування своїм майном саме власником, в тому числі власником, який є боржником у провадженні у справі про банкрутство, оскільки власник майна наділений в тому числі правом на погашення власних боргів за рахунок належного йому майна. Повернення майна може прямо вплинути як на діяльність юридичної особи – боржника в цілому, так і на права керівників юридичної особи та її учасників.

Застосовуючи положення статті 388 ЦК України у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до відносин між боржником-позивачем та добросовісними набувачами, суди повинні встановити підстави набуття спірного майна добросовісним набувачем, значення такого майна для добросовісного набувача, зіставити вартість цього майна з майновим станом особи-відповідача, а також встановити цільове призначення такого майна та обставини його використання добросовісним набувачем, спрямованість волевиявлення учасників правовідносин та їх фактичні наміри, а також встановити інші обставини, які поза обґрунтованим сумнівом свідчатимуть про пропорційність втручання у мирне володіння майном добросовісним набувачем.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.05.2024 у справі № 910/5808/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065331>.

15. Щодо порядку обчислення та перебігу позовної давності у справі про банкрутство, в тому числі за вимогами про визнання недійсним правочину з продажу майна боржника

Щодо перебігу позовної давності у справі про банкрутство

Положення закону про початок перебігу позовної давності поширюються і на звернення арбітражного керуючого (ліквідатора) до суду із заявою про захист інтересів боржника. Тому під час визначення початку перебігу позовної давності у спорі за вимогами боржника / арбітражного керуючого не допускається врахування як обставин дати відкриття провадження у справі про банкрутство та дати призначення (заміни кандидатури) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), оскільки ні Закон про банкрутство (який втратив чинність), ні КУЗПБ не встановлюють спеціальних норм про позовну давність (у тому числі щодо звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними правочинів, укладених боржником). Отже, до цих правовідносин застосовуються загальні норми позовної давності.

У спірних правовідносинах суб'єктом прав є боржник, а не арбітражний керуючий (ліквідатор), а тому, визначаючи початок перебігу позовної давності у цій справі, слід враховувати, коли про порушене право дізнався або міг дізнатися боржник в особі уповноваженого органу.

Щодо зупинення позовної давності на період дії мораторію

Наведене в пункті 2 частини першої статті 263 ЦК України загальне правило щодо зупинення позовної давності не поширюється на вимоги та правовідносини, що не пов'язані з грошовими вимогами кредиторів у справі про банкрутство, а тому закріплене в частині третій статті 19 Закону про банкрутство положення щодо зупинення позовної давності не може застосовуватися як передбачена законом підстава в межах зазначеного загального правила, а саме до всіх інших правовідносин та спорів, що виникають у справі про банкрутство і не пов'язані зі спором про грошові вимоги кредиторів.

У зв'язку із цим КГС ВС відступив від правової позиції, викладеної в постановках КГС ВС від 26.04.2018 у справі № 38/5005/5752/2012 та від 22.08.2018 у справі № 04/01/5026/1089/2011, відповідно до якої у разі вирішення спорів про визнання недійсними правочинів з продажу майна боржника, з урахуванням норми пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України, перебіг строку позовної давності зупиняється під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів – з моменту порушення справи про банкрутство.

Щодо поважних причин пропуску позовної давності

Вирішуючи питання про поважність причин пропуску позовної давності у разі звернення особи (позивача) до суду за захистом порушеного права у спорі, стороною якого є боржник, що розглядається в межах справи про банкрутство, суди мають виходити з їх об'єктивного, а не суб'єктивного характеру, тобто з обставин, які підтверджують ці причини та вказують на існування об'єктивної перешкоди для боржника своєчасно звернутися за захистом порушеного права.

З огляду на положення статті 13 «Межі здійснення цивільних прав» ЦК України суд має враховувати добросовісність поведінки позивача (заявника) та відповідача протягом усього періоду з моменту виникнення права на захист порушеного права (права на позов) і до моменту звернення з

позовом, зважаючи на характер спірних правовідносин між сторонами, особливості їх нормативного регулювання: надані сторонам права та покладені на них обов'язки тощо.

КГС ВС дійшов висновку, що в спорі, який вирішується у справі про банкрутство, обставини відкриття провадження у справі про банкрутство та призначення арбітражного керуючого самі по собі (за відсутності інших обставин) не можуть розглядатися судами як виняток, свідчити про об'єктивність перешкоди для заявника звернутися до суду за захистом порушеного права в межах позовної давності і, відповідно, бути поважною причиною пропуску цього строку.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2020 у справі № 10/5026/995/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88017551>.

Аналогічну правову позицію викладено в постановках КГС ВС: від 17.03.2020 у справі № 10/5026/995/2012 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88305132>); від 17.03.2020 у справі № 10/5026/995/2012 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88305133>).
NB! Також див. постанову СП КГС ВС від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21).

Субсидіарна відповідальність у справі про банкрутство

Про право вимоги щодо субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство та момент його виникнення

Щодо правової природи субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство

У справі про банкрутство субсидіарна відповідальність має деліктну природу та узгоджується із частиною першою статті 1166 ЦК України, якою встановлено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Тобто недостатність майна юридичної особи, яка перебуває в судовій процедурі ліквідації, за умови доведення боржника до банкрутства, поповнюється за рахунок задоволення права вимоги про відшкодування шкоди до осіб, дії / бездіяльність яких кваліфікуються судом як доведення до банкрутства.

Потерпілою особою в такому випадку є банкрут, щодо якого відкрито ліквідаційну процедуру.

Саме банкрут, від імені якого діє ліквідатор (арбітражний керуючий), у порядку, визначеному статтею 61 КУзПБ, звертається з вимогою до третіх осіб, з вини яких настало банкрутство боржника.

При цьому визначена в абзаці першому статті 61 КУзПБ дискреція ліквідатора в питанні покладення субсидіарної відповідальності має застосовуватися з урахуванням принципу безсумнівної повноти дій ліквідатора в ліквідаційній процедурі, невід'ємним критерієм дотримання якого з огляду на положення частини другої статті 61 КУзПБ є вирішення питання про покладення на винних осіб субсидіарної відповідальності за доведення боржника до банкрутства.

Якщо з відповідною вимогою звертається кредитор банкрута, право на звернення якого передбачено також у частині другій статті 61 КУзПБ згідно зі змінами, внесеними Законом від

20.03.2023 № 2971-IX, то такий позов слід кваліфікувати як похідний, оскільки грошові суми субсидіарної відповідальності стягуються не на користь кредитора, а до ліквідаційної маси банкрута, за рахунок коштів від продажу якої зазначені вимоги задовольняються.

Щодо складу правопорушення як умови для застосування субсидіарної відповідальності

Визначене нормами частини другої статті 61 КУзПБ правопорушення, за вчинення якого покладається такий вид цивільної відповідальності як субсидіарна, має співвідноситися із наявністю відповідно до закону необхідних умов (елементів), які є підставою для застосування цього виду відповідальності.

Такими елементами є об'єкт та суб'єкт правопорушення, а також об'єктивна та суб'єктивна сторони правопорушення.

Щодо порядку встановлення та доведення передумов для покладення субсидіарної відповідальності

Однією з обов'язкових передумов субсидіарної відповідальності є її розмір, що визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

Саме наявність цієї негативної різниці (перевищення суми кредиторських вимог над вартістю ліквідаційної маси) і обумовлює підстави для покладення субсидіарної відповідальності.

Якщо є підтвердженням доказами у справі факт доведення до банкрутства боржника, однак за відсутності зазначеної різниці (недостатності майна боржника для задоволення вимог кредиторів) немає підстав для стягнення відповідних сум з винних осіб у межах покладення субсидіарної відповідальності, то у ліквідатора немає підстав порушувати відповідний спір у справі про банкрутство.

Ліквідаційна маса (її вартість) є одним із визначальних показників для обчислення розміру субсидіарної відповідальності з огляду на регламентований КУзПБ порядок й етапи формування ліквідаційної маси та зміни, яких вона зазнає під час ліквідаційної процедури. Тож передумови для покладення субсидіарної відповідальності встановлюються насамперед на підставі фінансово-економічних показників боржника, порядок аналізу, дослідження та оцінки яких прямо визначений КУзПБ.

Щодо розміру субсидіарної відповідальності

Розмір субсидіарної відповідальності, який дає право ініціювати спір про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство та підлягає стягненню із суб'єктів такої відповідальності, визначається в той момент, коли ліквідатор за результатами здійснення судових проваджень у процедурі банкрутства боржника остаточно визначив вартість ліквідаційної маси в грошовому еквіваленті за фактом продажу в процедурі ліквідації включених до її складу активів та здійснив за рахунок отриманих від продажу коштів розрахунок із визнаними у справі кредиторами.

Тож сума вимог кредиторів, яка підлягає погашенню за правилами статті 64 КУзПБ, однак залишилась непогашеною в процедурі банкрутства за правилами цієї статті через недостатність майна банкрута, і є розміром субсидіарної відповідальності.

Право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі.

Передчасне звернення з вимогами про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство – до здійснення задоволення вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих за наслідками реалізації всіх виявлених у боржника активів, зі встановленням факту недостатності майна – виключає розгляд, дослідження, оцінку та виявлення осіб, винних у правопорушенні з доведення боржника до банкрутства, тобто виключає визначення суб'єктів та суб'єктивної сторони відповідного правопорушення.

Отже, до завершення погашення визнаних у справі вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих від продажу включених до складу ліквідаційної маси активів боржника, зі встановленням за результатами погашення недостатності майна боржника для задоволення таких вимог заява ліквідатора / кредитора з вимогами про покладення субсидіарної відповідальності та стягнення з винних осіб суми субсидіарної відповідальності не може бути подана, а в разі її подання відповідні вимоги не підлягають задоволенню судом.

Щодо позовної давності

За наявності ознак доведення до банкрутства юридичної особи – боржника заява про покладення субсидіарної відповідальності може бути подана лише тоді, коли за результатами проведення ліквідаційної процедури боржника буде встановлена недостатність майна боржника для повного задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство, що вказуватиме на порушення тих прав, які підлягають захисту через правовий інститут субсидіарної відповідальності.

Установлення недостатності майна боржника для задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство є тією обставиною, з якою закон пов'язує початок перебігу позовної давності за вимогами про субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство.

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС відступив від правової позиції щодо обчислення позовної давності при застосуванні субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство, викладеної у постановках від 17.03.2020 у справі № 10/5026/995/2012, від 02.09.2020 у справі № 923/1494/15, від 10.12.2020 у справі № 922/1067/17, від 10.06.2021 у справі № 5023/2837/11, відповідно до якої ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом є тією обставиною, яка свідчить, що ліквідатор довідався або міг довідатися про наявність ознак доведення до банкрутства юридичної особи – боржника, та визначає початок перебігу позовної давності за вимогами про субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855>.

Закриття провадження у справі про банкрутство

1. Щодо припинення провадження у справах про банкрутство боржників, стосовно яких прийнято рішення про приватизацію

Щодо наслідків ухвалення рішення про приватизацію боржника

Господарські суди, які здійснюють провадження у справах про банкрутство боржників, якими є державні підприємства та/або господарські товариства, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, повинні враховувати обов'язкову вимогу законодавця та застосувати імперативні вимоги частини п'ятої статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» (окремо або разом з нормою пункту 43 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство) щодо припинення (закриття) провадження у таких справах у разі прийняття компетентним органом рішення про приватизацію державного підприємства-боржника на будь-якій стадії провадження у справі, незалежно від того, яка судова процедура банкрутства застосовується до боржника і на яких стадіях розгляду перебуває ця справа про банкрутство (розпорядження майном, санація, ліквідація).

Для прийняття рішення про закриття / припинення провадження у справі про банкрутство боржника відповідно до частини п'ятої статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» необхідним і достатнім є встановлення судом на підставі поданих сторонами доказів у справі обставин належності Державі Україна прямо або опосередковано частки акцій цього боржника, що перевищує 50 відсотків акцій, та чинності (на момент ухвалення відповідного судового рішення) прийнятого стосовно боржника рішення про приватизацію.

Обставини здійснення процедури приватизації об'єкта боржника законодавцем до уваги не беруться.

Щодо корпоративної частки Держави Україна у статутних капіталах підприємств, господарських товариств

Інформація щодо корпоративних прав держави у статутних капіталах підприємств, господарських товариств, які належать державі, що внесена до Єдиного реєстру об'єктів державної власності, є публічно доступною для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та громадян, оприлюднюється у формі відкритих даних на офіційному вебсайті Фонду державного майна України, що здійснює контроль за повнотою даних, які вносяться до Реєстру, а тому з огляду на її зміст та порядок внесення до цього Реєстру закон не вимагає підтвердження додатковими доказами розміру частки корпоративних прав держави у статутних капіталах підприємств, господарських товариств.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування частини першої статті 2 КУзПБ, якою встановлено, що провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, ГПК України, іншими законами України, та частини п'ятої статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», якою

передбачено припинення провадження у справах про банкрутство державних підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.11.2019 у справі № 10/110 б можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86075508>.

2. Щодо застосування приписів пункту 2 розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» до боржників – державних підприємств як підстави для закриття провадження у справі про банкрутство

Установлені пунктом 2 розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (набрав чинності з 20.10.2019) обмеження щодо застосування у справі про банкрутство процедур санації та ліквідації не поширюються на боржників – державні підприємства, до яких процедури санації / ліквідації у справах про банкрутство застосовані до набрання чинності цим Законом.

Положення зазначеної норми не підлягають застосуванню як підстава для закриття провадження у відповідній справі про банкрутство, а провадження продовжується відповідно до застосованої у справі до набрання чинності цим Законом судової процедури (санації / ліквідації) з урахуванням пункту 4 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Судова палата відступила від протилежної правової позиції, викладеної в постанові ВС від 20.10.2020 у справі № 916/61/13-г, щодо наявності підстав для закриття (відповідно до пункту 7 частини першої статті 90 КУзПБ із застосуванням пункту 2 розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» зазначеного Закону) провадження у справі про банкрутство боржника, процедуру ліквідації якого у справі про банкрутство застосовано до набрання чинності названим Законом.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.11.2021 у справі № 1-24-7-5/297-06-7817 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220177>.

3. Щодо можливості закриття провадження у справах про банкрутство через відсутність предмета спору

Відсутність предмета спору в розумінні пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України означає припинення існування спірних правовідносин внаслідок певних обставин (оплати боргу, знищення предмета спору, скасування оспорюваного акта).

Зазначене не виключає можливості припинення існування предмета спору відповідно до законодавчого припису. У цьому випадку таким законодавчим приписом є вимоги частини четвертої статті 96 Закону про банкрутство, чинного на момент ухвалення судами попередніх інстанцій рішень, які обмежують можливість здійснення процедури банкрутства підприємства, що не підлягає приватизації, щодо переходу до процедур санації та ліквідації. Тож процедура розпорядження майном може завершитися укладенням мирової угоди або закриттям провадження у справі про банкрутство на підставі пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України.

Предметом провадження у справі про банкрутство є досягнення легітимної мети, визначеної Законом про банкрутство, яким встановлено умови і порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Отже, наявність встановленого законом обмеження щодо застосування до боржника, який не був виключений з переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, процедур санації або ліквідації (частина четверта статті 96 Закону про банкрутство), неукладення впродовж тривалого строку мирової угоди в процедурі розпорядження майном у цій справі та відсутність у зв'язку з наведеним успішного завершення процедури банкрутства боржника позбавляють можливості досягнення легітимної мети Закону про банкрутство.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування статті 96 КУзПБ, якою визначено особливості банкрутства державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, і пункту 2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», яким встановлено обмеження щодо застосування судових процедур санації та ліквідації державних підприємств.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.12.2019 у справі № 906/1290/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86400486>.

4. Щодо подальшого розгляду спорів, стороною в яких є боржник, у разі закриття провадження у справі про банкрутство

За наявності прямої вказівки закону – частини п'ятої статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» – висновки суду про неможливість припинення провадження у справі до завершення вирішення позову, який розглядається в межах справи про банкрутство, є помилковими. Припинення / закриття провадження у справі про банкрутство не припиняє прав та обов'язків учасників справи, які виникли в цих процедурах, та не перешкоджає вжиттю заходів для повернення майна, оскільки судовий захист порушеного права особи не обмежується лише розглядом справи про банкрутство та спорів, стороною в яких є боржник, у межах справи про банкрутство. Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства.

У разі закриття / припинення провадження у справі про банкрутство вирішення спорів, стороною в яких є боржник, у межах справи про банкрутство завершується їх розглядом по суті суддею, якому були передані такі справи автоматизованою системою документообігу суду, з ухваленням відповідного судового рішення, що узгоджується з принципом «незмінності складу суду», задля недопущення створення для сторін перешкод у реалізації права на судовий захист і загрози сутності гарантованого Конвенцією права сторін на доступ до суду та ефективний засіб захисту продовж розумного строку.

Зазначені висновки відповідають положенням частини другої статті 31 ГПК України, відповідно до яких справа, прийнята судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому суду, за винятком випадків, коли внаслідок змін у складі відповідачів справа відноситься до виключної підсудності іншого суду.

З дня постановлення господарським судом ухвали про припинення / закриття провадження у справі про банкрутство арбітражний керуючий (залежно від процедури – розпорядник майна (у випадку припинення повноважень керівника або органу управління боржника та покладення виконання його обов'язків на розпорядника майна), керуючий санацією, ліквідатор) мають виконувати свої повноваження до обрання / призначення керівника або органу управління боржника у визначеному установчими документами або законодавством порядку, а після того передати їм бухгалтерську та іншу документацію боржника, його печатки і штампи, матеріальні та інші цінності.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.01.2021 у справі № 5017/2833/2012 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94764191>.

5. Про заборону нараховувати інфляційні втрати та три проценти річних на час приватизації окремих суб'єктів господарювання

Пунктом 4³ розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство встановлено винятки щодо можливості нарахування інфляційних втрат та трьох процентів річних в порядку статті 625 ЦК України стосовно окремих суб'єктів господарювання – державних підприємств та/або господарських товариств, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію та припинено провадження у справі про банкрутство внаслідок прийняття рішення компетентного органу про приватизацію. Законодавцем фактично введено на час приватизації такі заборони та обмеження, які існували під час дії мораторію в процедурі банкрутства цього боржника.

Відсутність у введеному в дію 21.10.2019 КУзПБ положень щодо заборони нарахування інфляційних втрат та трьох процентів річних за зобов'язаннями такого суб'єкта господарювання не виключає правильності застосування приписів зазначеної норми Закону про банкрутство, яка є наслідком припинення провадження у справі з підстав приватизації боржника та була чинною на момент виникнення спірних правовідносин.

Передбачене пунктом 4³ розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство (в редакції Закону від 18.01.2018 № 2269-VIII) законодавче звільнення боржника від встановленої частиною другою статті 625 ЦК України відповідальності у вигляді нарахування інфляційних втрат та трьох процентів річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання узгоджується із частиною першою статті 13 ЦК України щодо меж здійснення особою цивільних прав відповідно до договору або актів цивільного законодавства, до яких абзацом другим частини другої статті 4 цього Кодексу віднесено закони України. Тобто приписи пункту 4³ розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство мають зворотну силу в часі та поширюють свою дію на правовідносини, які виникли до прийняття норм Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», якими внесено пункт 4³ до розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 904/5082/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100956763>.

III. НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1. Щодо поняття «член сім'ї боржника» у справах про неплатоспроможність фізичних осіб

Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно і вичерпно регулюють поняття «член сім'ї боржника», яке є спеціальним, встановленим саме для визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Стаття 3 Сімейного кодексу України для регулювання відносин у справах про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовується.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 910/6639/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456026>.

2. Щодо права фізичної особи – підприємця звертатися до суду з позовною заявою під час провадження у справі про його банкрутство

Право на звернення до суду гарантується Конституцією України, при цьому обмеження цивільної та процесуальної дієздатності можуть бути встановлені лише в порядку, передбаченому законом.

КУзПБ встановлює інші, ніж Закон про банкрутство, судові процедури, які застосовуються до боржників – юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Так, для фізичних осіб – підприємців застосування ліквідаційної процедури та призначення ліквідатора не передбачено, натомість визначено судову процедуру погашення боргів та призначення керуючого реалізацією майна.

Аналіз положень КУзПБ свідчить, що правові наслідки визнання фізичної особи, в тому числі фізичної особи – підприємця, банкрутом полягають в обмеженні під час провадження у справі про неплатоспроможність її повноважень з розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, які переходять до керуючого реалізацією.

Однак норми КУзПБ не містять жодних обмежень щодо права на звернення до суду визнаної банкрутом фізичної особи – підприємця з позовом до третіх осіб, у тому числі у випадку, якщо така позовна заява подана до введення в дію цього Кодексу, але розглянута господарським судом в той час, коли провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) вже здійснювалося за нормами Кодексу. Зазначених обмежень положення чинного процесуального законодавства також не встановлюють.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 5023/5722/11 (922/3331/20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860394>.

3. Щодо визнання підтверджених судовим рішенням грошових вимог кредитора у вигляді пені за зобов'язаннями, які виникли з кредиту в іноземній валюті, забезпеченого іпотекою

Підтвержені судовим рішенням грошові вимоги забезпеченого кредитора стосовно пені за зобов'язаннями боржника – фізичної особи, щодо якої здійснюється провадження у справі про неплатоспроможність, з урахуванням положень пункту 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення»

КУзПБ, які виникли з кредиту в іноземній валюті, не можуть бути визнані судом та підлягають відхиленню, оскільки реченням другим абзацу шостого цього пункту визначено імперативну умову щодо неможливості включення штрафних санкцій та пені до грошових вимог забезпеченого кредитора, яка не містить будь-якого конфлікту та правового зв'язку, зокрема, з конституційними приписами щодо обов'язковості виконання судового рішення і не підлягає обмежувальному тлумаченню.

Судова палата відступила від висновків ВС, викладених у постановках від 14.04.2021 у справі № 910/16926/19, від 11.05.2021 у справі № 927/844/20, від 02.06.2022 у справі № 926/2987-6/20 про те, що грошові вимоги забезпеченого кредитора в частині пені визнаються судом як такі, що стягнуті на підставі рішення суду, яке набрало законної сили та є обов'язковим до виконання відповідно до статті 129¹ Конституції України.

Щодо визнання трьох процентів річних та інфляційних втрат, нарахованих на суму боргу за кредитом в іноземній валюті і стягнутих рішенням суду в гривнях

Ухвалення судового рішення про стягнення суми боргу за кредитним договором не припиняє грошового зобов'язання боржника та не звільняє його від наслідків порушення відповідного зобов'язання, внаслідок чого у кредитора наявне передбачене частиною другою статті 625 ЦК України право на нарахування трьох процентів річних за весь час прострочення зобов'язання до моменту його фактичного виконання.

Норми частини другої статті 625 ЦК України щодо сплати боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції поширюються лише на випадки прострочення грошового зобов'язання, визначеного у гривнях.

У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти.

Кредитор, який, користуючись наданим йому процесуальним правом, визначив заборгованість за валютним кредитом у пред'явленому ним позові у національній валюті – гривні, що була задоволена судом та стягнута з боржника у цій валюті, має право за частиною другою статті 625 ЦК України на нарахування трьох процентів річних та індексу інфляції на таку заборгованість боржника за весь час прострочення виконання ним грошового зобов'язання.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.12.2022 у справі № 921/542/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108603622>.

4. Щодо підстав закриття провадження у справі про неплатоспроможність у межах судової процедури реструктуризації боргів боржника

Системне тлумачення положень статей 90, 123, 126, 128, 129 КУзПБ у взаємозв'язку зі статтями 2, 113 КУзПБ свідчить, що закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи під час судової процедури реструктуризації боргів боржника є можливим:

- зі спеціальних підстав, визначених частиною сьомою статті 123 КУзПБ, частиною одинадцятою статті 126 КУзПБ;
- із загальних підстав, визначених пунктами 1–8 частини першої статті 90 КУзПБ (тією мірою, якою ці підстави можуть стосуватися боржника – фізичної особи);
- в інших випадках, передбачених законом (пункт 9 частини першої статті 90 КУзПБ), зокрема

визначених пунктами 1–7 частини першої статті 231 ГПК України, в тих межах, що стосуються судової процедури неплатоспроможності фізичної особи.

Ураховуючи, що основним призначенням частини сьомої статті 123 КУзПБ є припинення реабілітації очевидно недобросовісного боржника та можливість її застосування з власної ініціативи суду, господарський суд не може залишити поза увагою обставини, які вказують на наявність підстав для закриття провадження у справі за цією нормою. Тому він, розглядаючи інформацію керуючого реструктуризацією про результати перевірки майнового стану боржника або вирішуючи питання про перехід до судової процедури погашення боргів, зобов'язаний перевірити такі обставини та надати їм юридичну оцінку, зазначивши про це у відповідному судовому рішенні.

Виокремивши у частині сьомій статті 123 КУзПБ певний перелік підстав для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, законодавець в абзаці п'ятому цієї норми зазначає спеціальні наслідки її реалізації: неможливість протягом року повторно скористатися судовою процедурою неплатоспроможності для очевидно недобросовісного боржника. Тому перелік підстав для закриття провадження у справі за частиною сьомою статті 123 КУзПБ слід тлумачити як вичерпний лише в аспекті застосування передбачених цією нормою обмежувальних наслідків такого закриття.

Саме по собі клопотання зборів кредиторів про закриття провадження / перехід до наступної судової процедури, за відсутності передбачених спеціальним законом підстав і обставин, не може бути достатньою та безумовною підставою для задоволення господарським судом такого клопотання.

Порівняльний аналіз положень частини одинадцятої статті 126 КУзПБ з іншими нормами, що регламентують закриття провадження на стадії реструктуризації боргів, свідчить про те, що хоча ці норми частково кореспондуються між собою, проте не є тотожними за ступенем імперативності, колом ініціаторів та передумовами їх застосування. Такі відмінності дають змогу виснувати, що неподання погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів боржника протягом трьох місяців з дня введення процедури реструктуризації боргів може бути самостійною підставою для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи відповідно до частини одинадцятої статті 126 КУзПБ.

Сам по собі факт недосягнення мети судової процедури реструктуризації боргів не є обов'язковою підставою для припинення реабілітації боржника у справі про відновлення платоспроможності фізичної особи, адже за змістом частини одинадцятої статті 126 КУзПБ у такому випадку закриття провадження у справі – це лише один з варіантів вирішення господарським судом питання щодо подальшого руху справи.

Добросовісність боржника – фізичної особи є визначальним критерієм для оцінки обставин і підстав, з якими КУзПБ пов'язує можливість альтернативного вирішення господарським судом питання щодо подальшого руху справи, зокрема закриття провадження про неплатоспроможність фізичної особи. Тому обставини, що свідчать про недобросовісну поведінку боржника, в сукупності з іншими обставинами справи підлягають врахуванню господарським судом під час ухвалення рішення про закриття провадження у справі замість переходу до процедури погашення боргів боржника.

Логічне та філологічне тлумачення частини одинадцятої статті 126 у взаємозв'язку з пунктом 2 частини четвертої статті 122 КУзПБ приводить до висновку, що їхніми положеннями на господарський суд покладено обов'язок розглянути та вирішити питання щодо подальшого руху справи після спливу тримісячного строку з дня введення процедури розпорядження майном, зокрема в разі неподання на затвердження плану реструктуризації боргів боржника, а словосполучення «має право прийняти рішення» вказує на дискрецію господарського суду у вирішенні цього питання в межах диспозиції частини одинадцятої статті 126 КУзПБ.

У разі неподання до господарського суду протягом трьох місяців погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів боржника суд після спливу цього строку

повинен у судовому засіданні з'ясувати позиції сторін та крізь призму судового контролю оцінити за наявними у матеріалах справи доказами причини недосягнення мети судової процедури реструктуризації боргів.

Ураховуючи, що в частині одинадцятій статті 126 КУзПБ конкретизовано лише момент, з якого вона підлягає застосуванню господарським судом, реалізація цієї норми є можливою після спливу трьох місяців з дня введення процедури реструктуризації боргів боржника та до завершення цієї судової процедури, зокрема безпосередньо перед вирішенням господарським судом питання про визнання боржника банкрутом та перехід до судової процедури погашення боргів у порядку частини першої статті 130 КУзПБ.

Приписи частини першої статті 130 КУзПБ не повинні застосовуватися суто формально та зводиться до підрахунку строків чи визначення відсутності / наявності рішення зборів кредиторів про схвалення плану реструктуризації боргів боржника без встановлення господарським судом обставин справи, перевірки дотримання процесуальних гарантій реалізації прав і захисту інтересів сторін, а також з'ясування підстав для закриття провадження у справі, зокрема за частиною сьомою статті 123, частиною одинадцятю статті 126 КУзПБ.

За змістом абзацу другого частини другої статті 6, частини першої статті 130 КУзПБ процедура погашення боргів боржника вводиться у справі про неплатоспроможність фізичної особи одночасно з визнанням боржника банкрутом, тобто в разі встановлення ознак неплатоспроможності боржника, яка є обов'язковою підставою для визнання боржника банкрутом та переходу до судової процедури погашення боргів, зокрема в порядку частини першої статті 130 КУзПБ, а відсутність ознак неплатоспроможності боржника матиме наслідком закриття провадження у справі відповідно до пункту 8 частини першої статті 90 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.05.2022 у справі № 903/806/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458809>.

5. Щодо закриття у попередньому засіданні провадження у справі про неплатоспроможність боржника у зв'язку з відсутністю заяв кредиторів

Аналіз положень статей 45, 90, 120, 122 КУзПБ свідчить, що відсутність заявлених у визначений законом строк вимог конкурсних кредиторів не є підставою для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи – боржника у попередньому засіданні суду, оскільки не спростовує наявності ознак неплатоспроможності такої особи чи загрози її неплатоспроможності.

Натомість якщо після відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи конкурсні кредитори не подали у визначений законом строк заяв з грошовими вимогами до боржника, господарський суд за результатами попереднього засідання постановляє ухвалу, якою:

1) керуючись принципом судового контролю у справах про банкрутство, з урахуванням ролі арбітражного керуючого у цій категорії справ (наділеного нормами КУзПБ відповідними повноваженнями щодо взаємодії з кредиторами боржника), зобов'язує керуючого реструктуризацією боргів боржника письмово повідомити кредиторів (які зазначені боржником у заяві про відкриття провадження у справі та заборгованість перед якими стала підставою для відкриття судом такого провадження) щодо правових наслідків неподання ними, порушуючи вимоги частини першої статті 45 КУзПБ, заяв з грошовими вимогами до боржника;

2) призначає відповідно до пункту 2 частини четвертої статті 122 КУзПБ судове засідання для вирішення питання про перехід до наступної судової процедури (процедури погашення боргів) чи закриття провадження у справі.

Залежно від конкретних обставин, зокрема у випадку наявності у боржника підтвердженої відповідними доказами заборгованості перед конкурсним кредитором та подальшого ігнорування цим кредитором свого обов'язку щодо подання заяви з грошовими вимогами до боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання фізичної особи – боржника банкрутом за відсутності рішення зборів кредиторів. Водночас таке рішення суд приймає з урахуванням та оцінкою стану неплатоспроможності боржника на підставі отриманого звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларації боржника.

Поряд із цим, вирішуючи питання про перехід до судової процедури погашення боргів фізичної особи – боржника, обов'язком суду є перевірка наявності визначених частиною сьомою статті 123 КУзПБ підстав для закриття (з власної ініціативи суду) провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Обставини, що свідчать про добросовісну поведінку боржника в сукупності з іншими обставинами справи, підлягають врахуванню господарським судом під час вирішення у подальшому питання щодо закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на підставі пункту б частини першої статті 90 КУзПБ та застосування наслідків, установлених частиною четвертою цієї статті.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.10.2022 у справі № 921/39/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106903648>.

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Щодо кола осіб, які можуть оскаржити ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство, в контексті запобігання зловживанням правами на стадії відкриття провадження у справі

Звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, за відсутності належного виконання грошового зобов'язання боржником, є реалізацією права кредитора на судовий захист його майнових прав. З огляду на те, що і позовне провадження (про стягнення заборгованості за кредитним договором), і провадження у справі про банкрутство мають на меті виконання боржником перед кредиторами його грошових зобов'язань, ініціювання розгляду таких справ саме по собі не може вважатися зловживанням правом, а суд повинен враховувати особливості розгляду таких справ, його матеріальні та процесуальні наслідки не лише для окремого кредитора чи боржника, але і для всіх інших учасників цих проваджень.

Надаючи оцінку заяві ініціюючого кредитора та поданим з такою заявою документам, суд повинен дотриматися балансу, який унеможливить підміну однієї процесуальної (процедурної) дії, передбаченої КУзПБ, іншою (наприклад, перевірку обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство в підготовчому засіданні – процедурою розгляду заяви недійсності (франдаторності) окремого правочину боржника).

Ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство, зважаючи на положення статей 1, 8, 39, частин другої, восьмої статті 45 КУзПБ мають право першочергово оскаржувати у судах апеляційної та касаційної інстанцій сторони у справі про банкрутство (боржник, ініціюючий кредитор, а також арбітражний керуючий від імені боржника та кредитор, вимоги якого забезпечені заставою майна боржника), оскільки такі особи відповідно до закону наділені право- та дієздатністю для участі під час розгляду судом заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Інші особи набувають можливість оскаржити ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство за умови їх залучення судом під час підготовчого засідання або після набуття відповідного процесуального статусу учасника справи про банкрутство. При цьому наявність права оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство (набуття відповідного статусу учасника справи про банкрутство) повинна встановлюватися судом в кожному такому випадку окремо.

Наведені висновки є релевантними до таких правовідносин, у яких виникає питання про встановлення статусу особи, яка має право на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.03.2024 у справі № 911/1005/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118650532>.

2. Щодо процесуального права заставодержателя на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника

Передбачені Законом про банкрутство наслідки, що настають з моменту порушення справи про банкрутство, полягають, зокрема, в обмеженні прав заставодержателя майна боржника вільно

обирати способи та процедуру звернення стягнення на передане в заставу (іпотеку) майно, а також в особливостях задоволення вимог забезпечених кредиторів до боржника – лише в порядку, визначеному Законом, та в межах провадження у справі про банкрутство.

Тож ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство має наслідком зміну порядку задоволення вимог заставодержателя майна боржника, у зв'язку із чим є судовим рішенням, яке ухвалено про права та інтереси цієї особи. Вона надає заставодержателю право заперечувати у підготовчому засіданні проти відкриття провадження у справі про банкрутство боржника з наділенням у такому разі заставодержателя процесуальними правами учасника у справі про банкрутство щодо подання клопотань, надання доказів тощо і, відповідно, процесуальним правом на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство в розумінні частини першої статті 254 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.10.2019 у справі № 910/11946/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85586088>.

3. Щодо ретроспективного оскарження в апеляційному порядку ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитором після визнання його грошових вимог до боржника

Системний аналіз приписів статей 17, 42, 44, 254, 255 ГПК України свідчить, що, на відміну від осіб, які не брали участі у справі, учасники справи наділені правом оскаржувати судові рішення у такій справі згідно з пунктом 5 частини першої статті 42 ГПК України (за винятком встановлених законом обмежень). Отже, у разі подання апеляційної скарги вони не мають доводити, що оскаржуване судове рішення стосується їхніх прав, інтересів та (або) обов'язків, оскільки таке право з огляду на статус учасника справи у суб'єкта оскарження презюмується процесуальним законом.

Конкурсні кредитори за вимогами, що виникли до дня відкриття провадження у справі про банкрутство, набувають правового статусу учасника у справі про банкрутство за сукупністю передбачених КУзПБ дій: пред'явлення грошових вимог; доведення свого права вимоги перед судом; розгляд грошових вимог судом (перевірка наявності такого права у кредитора; правомірність його набуття; невтрата цього права у зв'язку з позовною давністю тощо) та визнання грошових вимог у відповідній ухвалі суду. Тож саме з визнання судом вимог до боржника конкурсний кредитор наділяється процесуальними правомочностями учасника справи, зокрема правом оскаржувати судові рішення у справі про банкрутство в апеляційному порядку.

За змістом статей 42, 254, 255 ГПК України та статей 1, 9, 45 КУзПБ конкурсні кредитори після набуття ними процесуального статусу учасника справи про банкрутство не позбавлені права оскаржувати ухвали про відкриття провадження у цій справі протягом розумного строку з дня визнання їх грошових вимог до боржника за умови поновлення господарським судом строку на апеляційне оскарження.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.07.2023 у справі № 915/1097/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113738386>.

4. Про неможливість оскарження суб'єктом субсидіарної відповідальності судових рішень, якими визнано грошові вимоги кредиторів до боржника з огляду на абзац перший частини другої статті 61 КУзПБ

Віднесення за статтею 1 КУзПБ певних осіб, щодо прав або обов'язків яких існує спір, до категорії «інші учасники справи про банкрутство» не свідчить про надання таким особам статусу учасника справи про банкрутство (непозовного провадження) згідно із законом.

Вирішуючи проблемний аспект у правовому регулюванні статусу таких суб'єктів, ВС зазначив, що інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір, не належать до учасників справи про банкрутство (за винятком тих осіб, які одночасно належать до I та II груп), а їх процесуальний статус доцільно визначити саме як «учасники відокремленого позовного провадження у справі про банкрутство».

Такі висновки є застосовними також щодо суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство.

Заява ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності на осіб, винних у доведенні до банкрутства боржника, розглядається за правилами ГПК України в межах справи про банкрутство в порядку, визначеному статтею 7 КУзПБ.

Отже, суб'єкти субсидіарної відповідальності у такому майновому спорі мають статус відповідачів, тобто належать до учасників відокремленого позовного провадження у справі про банкрутство та не наділені (за винятком, якщо таким суб'єктом є особа, яка одночасно належить до II групи та має статус уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника) повним обсягом процесуальних прав учасників справи про банкрутство, зокрема права на оскарження судових рішень у такій справі (у тому числі ухвали про визнання грошових вимог кредиторів до боржника).

Крім того, немає підстав для віднесення суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство до осіб, про права, інтереси та (або) обов'язки яких суд вирішив питання ухвалою про визнання кредиторських вимог (за винятком, якщо в мотивувальній чи резолютивній частині такої ухвали містяться висновки суду про права та обов'язки названих суб'єктів).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.11.2023 у справі № 910/4685/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115858928>.

5. Щодо можливості окремого оскарження від рішення суду першої інстанції в апеляційному та касаційному порядках ухвали про відмову в задоволенні клопотання про закриття провадження у справі про банкрутство

Відсутність словосполучення «ухвали про відмову в задоволенні клопотання (заяви) про закриття провадження у справі про банкрутство» в переліку судових рішень, які можуть переглядатися в апеляційному та касаційному порядках, з огляду на наявність «ухвали про закриття провадження у справі про банкрутство» та системне застосування приписів Закону про банкрутство (КУзПБ з 21.10.2019) не виключає можливості апеляційного та касаційного перегляду ухвали суду першої інстанції про відмову в задоволенні клопотання (заяви) про закриття провадження у справі про банкрутство. Тож учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив

питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції про відмову в задоволенні клопотання (заяви) про закриття провадження у справі про банкрутство та, відповідно, подати касаційну скаргу на таку ухвалу після її перегляду в апеляційному порядку згідно з пунктом 2 частини першої статті 287 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.10.2020 у справі № 911/3070/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94062776>.

6. Щодо процесуальних дій апеляційного господарського суду в разі оскарження ухвали суду першої інстанції, постановленої у справі про банкрутство, зокрема ухвали про прийняття заяви кредиторів, що об'єднали свої вимоги, для одночасного розгляду з раніше поданою та прийнятою до провадження заявою кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство

Вирішуючи питання, чи підлягає певна ухвала, постановлена у справі про банкрутство, апеляційному оскарженню, суду належить почергово з'ясувати:

1) у якому провадженні постановлено оскаржувану ухвалу (в провадженні у справі про банкрутство чи позовному провадженні в межах справи про банкрутство);

2) чи оскаржувана ухвала вирішує питання, регламентовані ГПК України, чи є спеціальною – постановленою відповідно до КУзПБ;

3) чи належить ухвала до переліку ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду за приписами статей 254, 255 ГПК України, чи не передбачено нормами КУзПБ винятку із загального правила апеляційного оскарження за частиною другою статті 9 КУзПБ для цього виду ухвал.

Установивши зазначене та перевіrivши наявність / відсутність підстав для залишення без руху (стаття 260 ГПК України), повернення апеляційної скарги (частина п'ята статті 260 ГПК України) або відмови у відкритті апеляційного провадження (частини перша, друга статті 261 ГПК України), апеляційний суд вирішує питання про наявність / відсутність підстав для відкриття апеляційного провадження.

Апеляційний господарський суд не приймає до розгляду і повертає апеляційну скаргу на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України (скаргу подано на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду), якщо таку скаргу подано з порушенням відповідних приписів статей 254, 255 ГПК України або без урахування окремих винятків за КУзПБ, зокрема щодо неможливості оскарження ухвали за результатами розгляду вимог кредитора окремо від ухвали господарського суду, постановленої за результатами попереднього засідання (абзац другий частини другої статті 47 КУзПБ).

Суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню (частини перша, друга статті 261 ГПК України), і така неможливість оскарження має бути констатована згідно з приписом закону, зокрема відповідно до частини третьої статті 154 ГПК України, за якою судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає, або частини шостої статті 5 КУзПБ, якою передбачено, що ухвала про прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації оскарженню не підлягає.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 920/162/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113738385>.

7. Щодо перегляду за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів

Кредитор у справі про банкрутство в порядку, строки та з підстав, що встановлені главою 3 «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами» розділу IV ГПК України (у цій справі – з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 320 ГПК України) наділений правом подати до відповідного господарського суду заяву про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами конкурсних кредиторів.

Господарський суд, який переглядає з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 320 ГПК України (що є іншою, ніж підстава, визначена пунктом 3 частини другої зазначеної статті), за нововиявленими обставинами судові рішення у справі про банкрутство, зокрема ухвали за результатами розгляду заяв з вимогами конкурсних кредиторів, в процесі такого перегляду встановлює наявність чи відсутність нововиявлених обставин, оцінює їх істотність для правильного вирішення спору і вплив на юридичну оцінку обставин, здійснену судом у судовому рішенні, що переглядається.

Якщо під час розгляду заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів господарським судом встановлені нововиявлені обставини, які істотно впливають на оцінку обґрунтованості вимог іншого кредитора до боржника, зокрема спростовують існування грошового зобов'язання боржника перед іншим кредитором, то наявність судового рішення, що набрало законної сили, яким було підтверджено грошове зобов'язання боржника перед таким кредитором, оцінюється судом у сукупності з іншими доказами, з урахуванням нововиявлених обставин, і саме по собі не може бути підставою для відмови у задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвал(и) за результатами розгляду заяв з вимогами кредиторів.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.03.2023 у справі № 904/10560/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110997948>.

8. Щодо застосування положень частини третьої статті 9 КУзПБ та вирішення питання стосовно можливості касаційного оскарження судових рішень про затвердження плану реструктуризації боргів фізичної особи у справі про неплатоспроможність

Наведений в частині третій статті 9 КУзПБ перелік судових рішень, що підлягають касаційному оскарженню, є вичерпним, і тому подання касаційних скарг на інші судові рішення (тобто відсутні у зазначеному переліку) виключає можливість здійснення касаційного провадження за такими скаргами.

Не підлягають касаційному оскарженню постанови суду апеляційної інстанції, прийняті за результатом перегляду ухвал суду першої інстанції щодо затвердження плану реструктуризації боргів фізичної особи, постановлених в загальному порядку, визначеному книгою IV КУзПБ.

Водночас апеляційний та касаційний перегляд постанов апеляційного господарського суду, прийнятих за результатами перегляду ухвал суду першої інстанції про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність з одночасним затвердженням плану реструктуризації або про відмову у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність, постановлених у підготовчому засіданні в

порядку абзацу четвертого пункту 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (за спрощеною процедурою), безпосередньо передбачений положенням абзацу п'ятого названого пункту.

Детальніше з текстом ухвали КГС ВС від 11.10.2023 у справі № 922/4460/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114678914>.

9. Щодо включення до касаційних скарг на ухвали, постанови у справах про банкрутство, що підлягають оскарженню, скарг на постанови апеляційних господарських судів, прийняті за результатами оскарження ухвал господарського суду у справах про банкрутство, які не підлягають оскарженню окремо

Відповідно до абзацу другого частини третьої статті 9 КУзПБ скарги на постанови апеляційних господарських судів, прийняті за результатами оскарження ухвал господарського суду у справах про банкрутство, які не підлягають оскарженню окремо, можуть включатися до касаційної скарги на ухвали, постанови у справах про банкрутство, що підлягають оскарженню, за таких умов:

– судовими рішеннями, що підлягають касаційному оскарженню в порядку абзацу другого частини третьої статті 9 КУзПБ можуть бути тільки постанови апеляційного господарського суду;

– процесуальна можливість спільного касаційного оскарження в порядку абзацу другого частини третьої статті 9 КУзПБ внаслідок включення скарги на постанови апеляційних господарських судів, прийняті за результатами оскарження ухвал господарського суду у справах про банкрутство, які не підлягають оскарженню окремо, до касаційної скарги на ухвали, постанови у справах про банкрутство, що підлягають оскарженню, може бути застосована тільки щодо касаційного оскарження тих судових рішень (постанов апеляційного господарського суду) в процедурах банкрутства, які стосуються не вирішення спорів, а розв'язання специфічних питань, притаманних саме процедурам банкрутства;

– КУзПБ не передбачає процесуальної можливості включення скарги на постанови апеляційних господарських судів, прийняті за результатами оскарження ухвал, рішень господарського суду в порядку статті 7 КУзПБ щодо розгляду заяв (у порядку позовного провадження) у межах справи про банкрутство, до касаційної скарги на ухвали, постанови у справах про банкрутство, що підлягають оскарженню в порядку частини третьої статті 9 КУзПБ, і навпаки.

У разі надходження клопотання комітету кредиторів про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень без зазначення підстав господарський суд під час розгляду такого клопотання зобов'язаний поряд із встановленням обставин дотримання порядку скликання та проведення загальних зборів та/або комітету кредиторів, законності обрання / формування загальними зборами кредиторів комітету кредиторів, прийняття зборами кредиторів чи комітетом кредиторів рішення та реалізації цього рішення через відповідне клопотання до господарського суду в порядку частини четвертої статті 28 КУзПБ вжити заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами.

Звернення до господарського суду з клопотанням про відсторонення зборами кредиторів, а не комітетом кредиторів арбітражного керуючого від виконання повноважень не є порушенням приписів абзацу третього частини четвертої статті 28 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.05.2021 у справі № 922/3369/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98083109>.

10. Щодо умов та підстав вжиття заходів забезпечення вимог кредиторів у справі про банкрутство

Розглядаючи заяви (клопотання) учасників справи про вжиття заходів забезпечення у справі про банкрутство на стадії ліквідаційної процедури, господарські суди мають надати оцінку доцільності, адекватності та співмірності відповідних заходів забезпечення з огляду на фактичні обставини справи, а також добросовісності дій (поведінки) учасників справи, керуючись принципами законності, диспозитивності, пропорційності та справедливого балансу інтересів кредиторів та боржника. Обираючи конкретні заходи забезпечення, суди повинні керуватися як нормами спеціального закону (стаття 38 Закону про банкрутство), так і приписами процесуального закону (статті 2, 14, 15, 73, 86, 136, 137, 140 ГПК України).

Установлена абзацом восьмим частини першої статті 38 Закону про банкрутство заборона на накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном боржника, визнаного банкрутом, за колом осіб поширюється на суб'єктів, яким законодавством надано повноваження на накладення арештів (інших обмежень) на майно фізичних та юридичних осіб, зокрема органи державної виконавчої служби, реєструючі та правоохоронні органи, їх посадових осіб (стаття 56 Закону України «Про виконавче провадження», частина друга статті 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», статті 43, 44 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», статті 171–173 Кримінального процесуального кодексу України).

Отже, господарський суд, який розглядає справу про банкрутство, зокрема на стадії апеляційного розгляду справи, не позбавлений процесуального права вжити за клопотанням кредитора заходів забезпечення його вимог у справі про банкрутство шляхом накладення заборони на відчуження майна боржника в ліквідаційній процедурі, зважаючи на доводи кредитора і фактичні обставини справи, а також керуючись принципами законності, диспозитивності і пропорційності відповідно до статей 2, 14, 15 ГПК України та враховуючи інтереси кредиторів і боржника у справі про банкрутство.

NB! Правовий висновок, викладений у постанові, слід враховувати у разі застосування частини першої статті 40 КУзПБ, якою передбачено, що господарський суд має право за клопотанням сторін або учасників справи чи за своєю ініціативою вжити заходів до забезпечення вимог кредиторів.

Господарський суд за клопотанням розпорядника майна, кредиторів або з власної ініціативи може заборонити боржнику вчиняти без згоди арбітражного керуючого правочини, а також зобов'язати боржника передати цінні папери, майно, інші цінності на зберігання третім особам, вчинити чи утриматися від вчинення певних дій або вжити інших заходів для збереження майна боржника (в тому числі шляхом позбавлення боржника права розпорядження його нерухомим майном або цінними паперами без згоди розпорядника майна або суду, який розглядає справу про банкрутство; накладення арешту на конкретне рухоме майно боржника), про що виноситься ухвала.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.02.2020 у справі № 50/790-43/173 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87838961>.

11. Щодо порядку обчислення та перебігу строку пред'явлення виконавчого документа до виконання у випадку припинення провадження у справі про банкрутство

Початок відліку строку пред'явлення виконавчого документа до виконання в разі закінчення виконавчого провадження у зв'язку з визнанням боржника банкрутом та подальшим припиненням (закриттям) провадження у справі про банкрутство цього боржника пов'язаний з юридичним фактом – датою закриття (припинення) провадження у справі про банкрутство.

У разі закриття провадження у справі про банкрутство боржника за відсутності факту задоволення вимог стягувача та їх погашення (списання, прощення) відповідно до Закону про банкрутство (в редакції від 19.01.2013) виконавче провадження, яке було закінчено у зв'язку з визнанням боржника банкрутом та відкриттям ліквідаційної процедури, може бути розпочате знову.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.10.2020 у справі № 916/922/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92527169>.

12. Щодо сплати податковим органом судового збору за подання заяви з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство (неплатоспроможність)

Подання позову простягнення податкового боргу та подання кредитором заяви з кредиторськими вимогами є різними способами захисту порушених прав.

Законодавець розділяє поняття «заява кредитора з грошовими вимогами у справі про банкрутство» та «позовна заява майнового характеру», як і розділяє розміри ставок за подання цих заяв до господарського суду.

Оскільки положення статті 4 Закону України «Про судовий збір» розділяють ставки судового збору за подання позовної заяви та заяви кредитора із грошовими вимогами до боржника, то такі заяви не можуть вважатися тотожними, а тому пільга, передбачена пунктом 27 частини першої статті 5 зазначеного Закону, не застосовується до заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність.

Податковий орган, звертаючись із заявою з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність, сплачує судовий збір на підставі підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».

Судова палата дійшла висновку про наявність підстав для відступу від протилежних позицій ВС, викладених в ухвалах від 06.02.2023 у справі № 910/15023/21, від 25.04.2023 у справі № 910/6970/22, відповідно до змісту яких колеги суддів КГС ВС відкрили касаційне провадження без сплати судового збору.

Судова палата визнала за необхідне відступити від правових висновків ВС, викладених в ухвалах від 12.01.2023 у справі № 922/4359/19, від 26.01.2023 у справі № 922/2654/21, про те, що на податковий орган не поширюється передбачена пунктом 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» пільга щодо сплати судового збору, оскільки він не є ініціюючим кредитором у справі та не оскаржує судові рішення, ухвалені за результатами розгляду власне

заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника, з огляду на висновки, викладені у цій постанові.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/8316/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113958171>.

19. Щодо витрат боржника на професійну правничу допомогу

Витрати на професійну правничу допомогу за результатами розгляду вимоги про застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону, не охоплюються реституційними наслідками, а належать до витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство (неплатоспроможність) в господарському суді, які мають загальний порядок розподілу та відшкодування, передбачений нормами ГПК України. Такі витрати не є поточними вимогами у справі про банкрутство (неплатоспроможність) та відносяться:

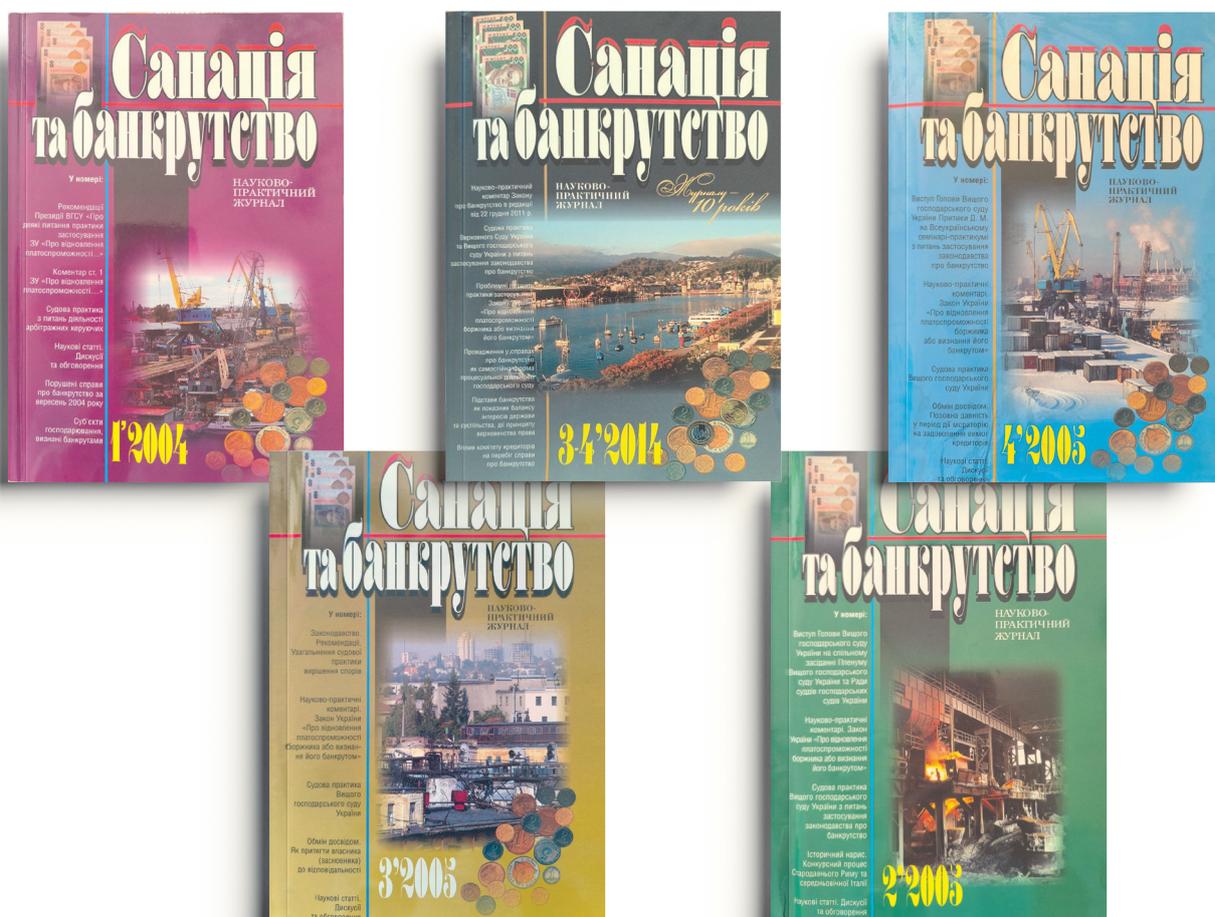
- 1) у справі про банкрутство – до вимог першої черги (частина перша статті 64 КУзПБ);
- 2) у справі про неплатоспроможність – до витрат, що відшкодовуються в повному обсязі до задоволення вимог кредиторів (частина друга статті 133 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/1907/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101519204>.

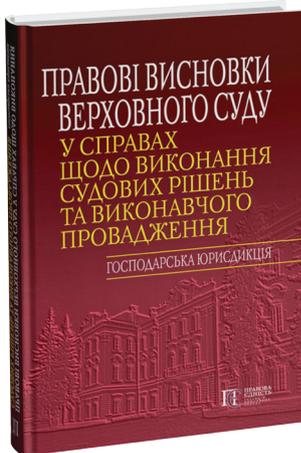
ВИКЛАДАЦЬКА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Судді касаційної інстанції, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство, попри значне навантаження, завжди приділяли значну увагу викладацькій та просвітницькій діяльності з метою донесення до юридичної спільноти та громадськості правових позицій Верховного Суду, а також представлення наукових напрацювань у сфері банкрутства. Так, у вересні 2004 року вийшов у світ перший примірник збірника «Господарське судочинство в Україні: Судова практика. Застосування законодавства про банкрутство». Видання включало судові акти Верховного Суду України та Вищого господарського суду України, постановлені у справах про банкрутство.

Крім того, понад 20 років тому за участю суддів третьої судової палати Вищого господарського суду України було засновано спеціалізований часопис – науково-практичний журнал «Санація та банкрутство», який упродовж 10 років залишався провідним друкованим джерелом в одній із ключових сфер господарського права – неплатоспроможності (банкрутства). На сторінках журналу порушувалися актуальні проблеми правозастосування, аналізувалися можливі сценарії їх розвитку, обговорювалися важливі аспекти регулювання відносин у сфері неплатоспроможності (банкрутства), а також пропонувалися шляхи та механізми їх узгодження і вирішення.

Головним редактором часопису був доктор юридичних наук, професор Борис Мусійович Поляков (нині суддя у відставці). До складу редакційної колегії входили доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН Мамутов В. К., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН Селіванов А. О., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН Святоцький О. Д.

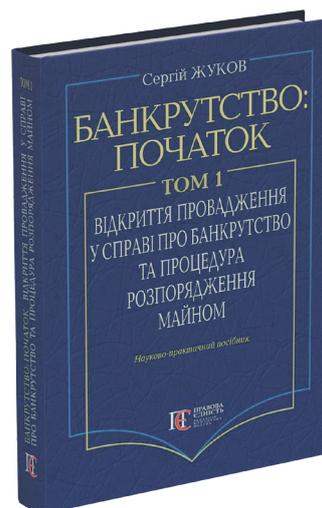
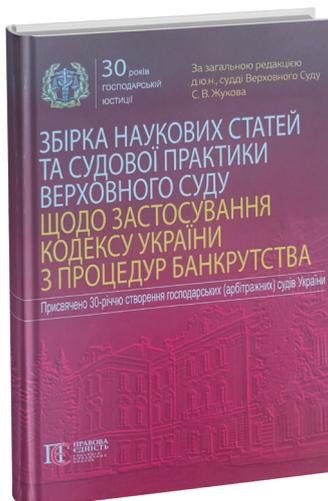
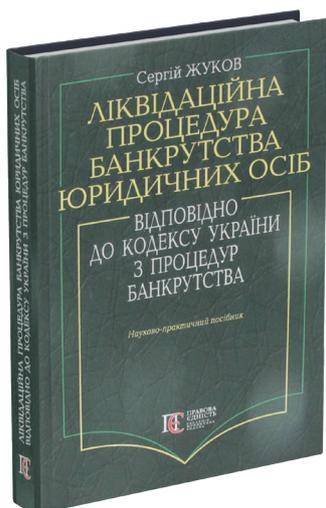

У **2019** році вийшов збірник «Правові висновки Верховного Суду у справах щодо виконання судових рішень та виконавчого провадження (господарська юрисдикція)», упорядники – судді судової палати Володимир Погребняк та Сергій Жуков, а також збірка наукових статей «Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства», упорядник – суддя судової палати Сергій Жуков.

У **2020** році вийшла друком монографія секретаря судової палати, судді Погребняка В. Я. «Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та практики».

У **2021** році побачили світ науково-практичний посібник «Ліквідаційна процедура банкрутства юридичних осіб відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства», а також «Збірка наукових статей та судової практики Верховного Суду щодо застосування Кодексу України з процедур банкрутства», упорядник – Сергій Жуков, а у квітні **2024** року – науково-практичний посібник судді-спікера судової палати Сергія Жукова «Банкрутство: початок. Том 1. Відкриття провадження у справі про банкрутство та процедура розпорядження майном».

Судді судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду висвітлюють у засобах масової інформації новели КУЗПБ та особливості їх правозастосування.

У **2022** році у журналі «Право України» (№ 7/2022) було опубліковано статтю судді Володимира Погребняка і наукового консультанта відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство Олександра Гаврилюка на тему «Роль судової правотворчості у добудові права: принципи права у справах про банкрутство». Стаття присвячена розгляду ролі судової правотворчості в розвитку права.

У газеті «Юридичний вісник України» від 16-31 липня 2022 року № 28-29 надруковано статтю судді Олександра Банаська «Притягнення до субсидіарної та солідарної відповідальності: проблемні питання».

У газеті «Закон і бізнес» від 10 листопада 2022 року суддя судової палати Олександр Банасько розповів про практичні аспекти розгляду Верховним Судом справ щодо притягнення до субсидіарної та солідарної відповідальності в контексті банкрутства, а також щодо інституту неплатоспроможності фізичних осіб.

На шпальтах газети «Юридична практика» неодноразово друкувалися публікації судді, секретаря судової палати Олега Васьковського, зокрема:

- інтерв'ю «Боргові вимоги є активом, який може бути зарахований в інтересах України до державного бюджету» (20 березня 2023 року);
- інтерв'ю, в якому йшлося про найголовніші правові позиції Верховного Суду у справах про банкрутство юридичних осіб, державних підприємств та відновлення платоспроможності фізичних осіб (18 квітня 2023 року);
- стаття «Банкрутство під час війни» (спеціальний випуск «50 провідних юридичних фірм України 2024»);
- стаття «Чи зацікавлена держава втрачати кошти у процедурах банкрутства?» (22 квітня 2024 року);
- інтерв'ю «Притягнення керівників чи засновників боржника до солідарної, субсидіарної відповідальності є винятковим механізмом відновлення порушених прав кредиторів» (22 грудня 2025 року).

Головна » Новини »

«БОРГОВІ ВИМОГИ Є АКТИВОМ, ЯКИЙ МОЖЕ БУТИ ЗАРАХОВАНИЙ В ІНТЕРЕСАХ УКРАЇНИ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ» — ОЛЕГ ВАСЬКОВСЬКИЙ, СЕКРЕТАР СУДОВОЇ ПАЛАТИ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО КГС ВС

20.03.2023 11:45

РУБРИКА НОВИНИ
ДЖЕРЕЛО «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

ПОДІЛИТИСЯ В:

Головна » Новини »

СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО: ВАЖЛИВІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

18.04.2023 12:21

РУБРИКА АНАЛІТИКА, НОВИНИ, СТАТТІ
ДЖЕРЕЛО «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

ПОДІЛИТИСЯ В:

Олег Васьковський, секретар судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Банкрутство під час війни

В умовах воєнного стану нових обертів набуває банкрутство юридичних та фізичних осіб, формується новітня судова практика з питань банкрутства, зумовлена як змінами законодавства, спричиненими війною, так і викликами, що постали перед бізнесом.

Варто зауважити, що господарські суди в тяжкій для держави час не зупинили своєї роботи. Як свідчить статистика, у 2022 році спостерігався спад надходжень процесуальних звернень до місцевих господарських судів порівняно з 2021 роком майже на 33 %, однак цифри першого півріччя 2023 року говорять про те, що кількість звернень до господарських судів збільшилась удвічі й до кінця цього року наблизиться до показників довоєнного періоду.

Серед викликів, які постали перед судами у 2023 році у сфері банкрутства, можна виділити такі: відкриття та здійснення провадження у справах про банкрутство, якщо вимоги кредиторів не задоволені внаслідок збройної агресії проти України; задоволення вимог кредиторів — суб'єктів рф чи

до особи, до якої застосовано мораторій; повноваження зазначених кредиторів в органах управління боржником; відновлення шкоди/збитків, завданих збройною агресією рф, у межах справи про банкрутство.

Щодо багатьох із цих питань уже є судова практика ВС, зокрема судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Так, у постанові ВС від 3 жовтня 2023 року у справі № 913/101/23 сформувано таку позицію: у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника пріоритетним (порівняно з питаннями щодо обгрунтованості заявлених кредитором грошових вимог до боржника та визначення їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень/заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання. Положення пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ, що набрали чинності 29 липня 2023 року, мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені цією нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справах про банкрутство від початку війни.

Також ВС у постанові від 31 травня 2023 року у справі № 925/1248/21 зробив висновок щодо мораторію на виконання грошових зобов'язань, кредитором за якими є суб'єкт рф, передбаченого постановою КМУ № 187, та зазначив, що встановлений в підпункті 1 пункту 1 постанови КМУ № 187 мораторій (заборона) на виконання грошових та інших зобов'язань, кредитором за якими є юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства рф, у співвідношенні з положеннями КУЗПБ щодо правил і наслідків звернення та визнання грошових вимог кредитора до боржника у справі про банкрутство унеможливило визнання за правилами КУЗПБ грошових вимог кредиторів, які є особами, визначеними в постанові КМУ № 187.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС у 2023 році вирішила низку проблемних питань, як-от: визначення порядку дій господарського суду під час відкриття провадження у справі про банкрутство різних кредиторів до одного боржника; поширення принципу концентрації спорів у межах справи про банкрутство на розгляд снаг на дії (бездіяльність) державного/приватного виконавця, що пов'язані з виконанням судового рішення, ухваленого за результатом майнового спору, стороною якого є боржник; визначення підсудності за заявами (позовами), поданими в межах справи про банкрутство, відповідачем у яких є орган центральної влади та які стосуються майна боржника; питання щодо наслідків

ОЛЕГ ВАСЬНОВСЬКИЙ, секретар судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

спливу 170-денного строку розпорядження майном.

Серед важливих новел у законодавстві про банкрутство, які чекують нас найближчим часом, слід виокремити запровадження процедури превентивної реструктуризації, яка дасть змогу боржникам ефективно реструктуризуватися на ранній стадії та уникнути неплатоспроможності. Однак поки що це питання залишається на розгляді в законодавця.

У 2024 році у четвертому випуску наукового фахового видання в галузі юриспруденції «Прикарпатський юридичний вісник» вийшла друком стаття судді судової палати Володимира Погребняка «Форми нормотворчості (цивільно-правовий та господарсько-правовий аспекти).

У збірнику матеріалів за результатами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання реформування правової системи», яка відбулась 13-14 вересня 2024 року в місті Луцьку, опубліковано статтю цього ж судді «Судова правотворчість» чи «судова нормотворчість»? (особливості термінологічних конструкцій в аспекті вітчизняних доктринальних і нормативно-правових положень)».

У третьому випуску наукового журналу «Київський часопис права» (2024 рік) вийшла друком стаття судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Володимира Погребняка «Проблема судової нормотворчості у контексті законодавчого регулювання діяльності судової гілки влади в Україні».

Головна • Новини

ЧИ ЗАЦІКАВЛЕНА ДЕРЖАВА ВТРАЧАТИ КОШТИ В ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА?

22.04.2024 13:28

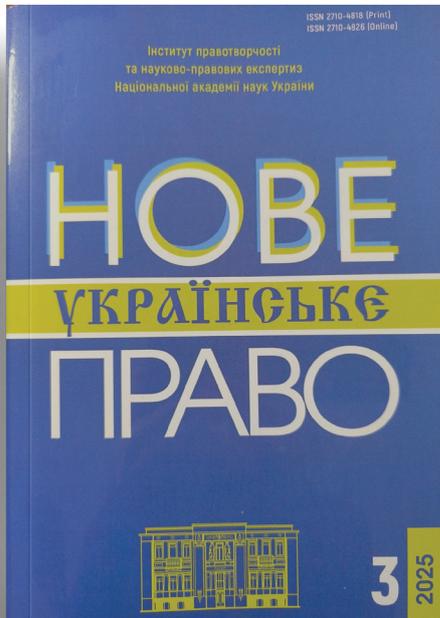
РУБРИКА АНАЛІТИКА, НОВИНИ, СТАТТІ
ДЖЕРЕЛО «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

ПОДІЛИТИСЯ В:

У п'ятому випуску юридичного журналу «Право України» (2024 рік) надруковано його ж статтю «Судова правотворчість» і «судова нормотворчість»: лексико-семантичний аналіз».

До третього випуску наукового фахового видання Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України «Нове українське право» (2025 рік) увійшла стаття судді судової палати Володимира Погребняка «Вимоги кредиторів, від виконання яких боржник – фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність».

Головна » Новини »

«ПРИТЯГНЕННЯ КЕРІВНИКІВ ЧИ ЗАСНОВНИКІВ БОРЖНИКА ДО СОЛІДАРНОЇ, СУБСИДІАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Є ВИНЯТКОВИМ МЕХАНІЗМОМ ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ КРЕДИТОРІВ» — ОЛЕГ ВАСЬКОВСЬКИЙ

22.12.2025 13:02

РУБРИКА **НОВИНИ**

ДЖЕРЕЛО «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

ПОДІЛИТИСЯ В:

Крім публікацій у фахових виданнях, судді судової палати на постійній основі читають лекції колегам із першої та апеляційної інстанцій у Національній школі суддів України. Такі лекції є практичним майданчиком, завдяки якому судді мають змогу обговорити останню судову практику Верховного Суду у сфері банкрутства та проблемні питання, які виникають у практиці суддів першої та апеляційної інстанцій.

Сталою традицією суддів судової палати для розгляду справ про банкрутство касаційної інстанції є проведення науково-практичних конференцій та семінарів із залученням суддів місцевих та апеляційних господарських судів, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство, науковців, арбітражних керуючих, міжнародних експертів у сфері неплатоспроможності. Учасники цих заходів мають можливість обмінятися думками щодо судової практики у сфері банкрутства, нових викликів, які стоять перед суддівською спільнотою, доктринальних підходів інституту банкрутства та європейського досвіду в застосуванні інсолвенційного законодавства тощо.

У жовтні 2004 року у Всеукраїнському семінарі-практикумі з питань застосування законодавства про банкрутство взяли участь представники Верховного Суду України, судді судової палати для розгляду справ про банкрутство Вищого господарського суду України, а також судді місцевих та апеляційних господарських судів, представники Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Фонду державного майна України, Співки арбітражних керуючих та науковці.

15-16 жовтня 2013 року на базі Львівського апеляційного господарського суду проведена Міжнародна науково-практична конференція з питань неспроможності (банкрутства).

У конференції, крім суддів Вищого господарського суду України, місцевих та апеляційних господарських судів також взяли участь провідні науковці, зокрема постійний представник Верховної Ради України в Конституційному Суді України, академік Національної академії правових наук України,

доктор юридичних наук, професор Анатолій Селіванов, судді Вищої судової палати Республіки Молдова Микола Кліма та Юрій Беженару, суддя Верховного Суду Республіки Казахстан Микола Мамонтов, а також науковці та спеціалісти з питань банкрутства з Німеччини.

У рамках конференції відбувся круглий стіл з обговорення проблемних питань, пов'язаних із застосуванням Закону про банкрутство в новій редакції, за участю представників місцевих, апеляційних господарських судів України, а також Вищого господарського суду України.

Крім того, 15.10.2013 у м. Львові проведено засідання секції третьої та четвертої судових палат Науково-консультативної ради Вищого господарського суду України, на якому обговорювались проблемні питання застосування Закону про банкрутство в редакції від 22.12.2011.

19 жовтня 2018 року в КГС ВС відбулася розширена нарада суддів КГС ВС, апеляційних та місцевих господарських судів на тему «Проблемні питання, що виникають при розгляді прав про банкрутство».

14 червня 2019 року на базі Південно-західного апеляційного господарського суду відбулася конференція на тему «Актуальні питання імплементації Кодексу України з процедур банкрутства», організована Південно-західним апеляційним господарським судом спільно з Асоціацією суддів господарських судів України та Проектом ЄС «Право-Justice» за інформаційної підтримки Асоціації правників України.

31 березня 2023 року в приміщенні КГС ВС відбувся круглий стіл на тему «Застосування господарськими судами норм Кодексу України з процедур банкрутства» за участю суддів КГС ВС, апеляційних та місцевих господарських судів, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство.

27 жовтня 2023 року в приміщенні Північного апеляційного господарського суду проведено круглий стіл на тему «Принцип концентрації розгляду в межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник» за участю суддів Верховного Суду, апеляційних та місцевих господарських судів, представників Міністерства юстиції України, Державної податкової служби України, арбітражних керуючих та науковців.

25 жовтня 2024 року КГС ВС спільно із Західним апеляційним господарським судом за підтримки Проекту ЄС «Право-Justice» було проведено круглий стіл на тему «Особливості провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб». Захід відбувся в приміщенні Західного апеляційного господарського суду.

26 вересня 2025 року в місті Тернополі відбулася науково-практична конференція на тему «Способи захисту прав кредиторів та боржника в процедурах банкрутства, їх ефективність». Захід, організований КГС ВС спільно з Господарським судом Тернопільської області, зібрав близько 200 учасників, серед яких – судді всіх трьох інстанцій, народні депутати, представники Міністерства юстиції України, Державної податкової служби України, арбітражні керуючі, науковці, працівники банківської сфери, асоціацій, міжнародні експерти.

Банкрутство в Україні. Ключові судові рішення Верховного Суду. Цікаві факти / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи; судова палата для розгляду справ про банкрутство, відпов. за вип. кандидат юридичних наук, секретар судової палати, суддя О. В. Васьковський. Київ, 2026. 80 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua